

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Patricija Močnik

Odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Patricija Močnik

Mentorica: prof. dr. Alenka Švab

Odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin

Diplomsko delo

Ljubljana, 2020

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem svoji mentorici prof. dr. Alenki Švab za strokovno pomoč, usmeritve in odlično sodelovanje pri pisanju diplomske naloge. Zahvala gre tudi mojemu očetu in bratu, za vso pomoč, ljubezen in podporo, ki sta mi jo nudila v času študija. Hvala, da sta verjela vame!

Zahvaljujem se vsem mojim prijateljem, ki so mi v času pisanja diplomske naloge stali ob strani in me spodbujali.

Zahvala gre tudi vsem očetom, ki so sodelovali v kvalitativni raziskavi. Hvala za zaupanje.

Odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin

Število enostarševskih družin vse pogosteje narašča tako po svetu kot tudi v Sloveniji. Diplomsko dela zajema enostarševske družine, kateri ključni poudarek je na očetovskih enostarševskih družinah, ki v tej skupini zavzemajo predvsem manjšinski položaj. Kljub temu, da se število enostarševskih družin znatno povečuje se o tovrstnih družinskih oblikah še vedno premalo govori. Enostarševske družine še vedno predstavlja pereč problem, ki se tiče socialne izključenosti in šibke ekonomske zmogljivosti, prav tako, se očetje enostarševskih družin soočajo s slabšo razvito socialno mrežo. Kljub vse večji sprejetosti tovrstnih oblik družine se očetovske enostarševske družine še vedno spopadajo s stigmatizacijo družbe in različnimi stereotipi. V prvem delu diplomske naloge se osredotočim na opredelitev enostarševskih družin in njeno delitev nato sledi kakšen je delež očetovskih enostarševskih družin v Sloveniji in kakšni so statistični podatki. V nadaljevanju sledi socialnoekonomski položaj očetovskih enostarševskih družin, usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja enostarševskih družin kakšen je položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi in s katerimi stereotipi se očetje tovrstnih oblik družin srečujejo. Kakšna je javna pomoč in podpora očetom v enostarševski družini. V drugem delu diplomske naloge je predstavljeno novo očetovstvo in aktivno očetovstvo, ki je vse bolj priljubljeno, saj so očetje čedalje bolj vključeni v aktivno vzgojo svojih otrok, ki vključuje nego otroka in njegovo skrb pa tudi delo, ki ga opravljajo doma, kakšna je vloga očeta v enostarševski družini in kakšen delež odgovornosti predstavljajo otroci v očetovski enostarševski družini. V empiričnem delu so s kvalitativno raziskavo prikazane izkušnje očetov enostarševskih družin in s kakšnimi izzivi se soočajo.

Ključne besede: enostarševske družine, stereotipi, očetje, odnos družbe, socialna mreža.

Society's attitude towards single-father families

The number of single-parent families is increasingly growing around the world and also in Slovenia. This diploma is about single-parent families and it is mainly focused on a single-father families, which occupy a minority position in such types of families. Despite the significant increase in the number of single-parent families, this topic is rarely being discussed. Single-parent families are still a burning issue when it comes to a social exclusion and weak economic capacity. Single fathers are also facing a less developed social network. Despite the growing acceptance of such types of family, single-father families are still facing stigmatization of society and various stereotypes. In the first part of my diploma thesis I have focused on the definition of single-parent families and its division, followed by the statistical data and the ratio of single-father families in Slovenia. Thesis is then followed by the socio-economic situation of a single-father families, the harmonization of professional and private life, the position of paternal single-parent families in society, the stereotypes that fathers of such types of families are facing and the public help and support for fathers in a single-parent family. The second part of this thesis is presenting the new fatherhood and active fatherhood, which is becoming increasingly popular, as fathers are getting more involved in the active raising of their children. This includes child care, the work they do at home, explanation what the role of the father in a single-parent family is and what is the share of responsibility of the children in the single-father family. Empirical part is about a qualitative research that shows the experiences of fathers of single-parent families and the challenges they are facing.

Key words: single - parent families, stereotypes, fathers, society attitude, social network.

KAZALO

1	UVOD	6
2	OPREDELITEV ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN	8
2.1	Delitev enostarševskih družin.....	9
3	DELEŽ OČETOVSKIH ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN V SLOVENIJI	11
3.1	Statistični podatki	11
4	SOCIALNOEKONOMSKI POLOŽAJ OČETOVSKIH ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN	14
4.1	Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja	15
4.2	Položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi	16
4.2.1	Stereotipni izzivi s katerimi se očetje enostarševskih družin srečujejo	17
4.2.2	Javna pomoč in podpora očetom v enostarševski družini	17
5	OČETOVSTVO	20
5.1	Novo očetovstvo	20
5.2	Aktivno očetovstvo	21
6	VLOGA OČETA V ENOSTARŠEVSKI DRUŽINI	23
6.1	Delež odgovornosti, ki jo imajo otroci v očetovski enostarševski družini	24
7	EMPIRIČNI DEL	26
7.1	Raziskovalna vprašanja	26
7.2	Metodologija.....	27
7.3	Načrt intervjuja in njegova izpeljava.....	28
7.4	Analiza intervjujev	30
7.4.1	Podporna in socialna mreža očetov v enostarševskih družinah	30
7.4.2	Izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi	32
7.4.3	Usklajevanje dela in družine	33
7.4.4	Izkušnje očetov s socialnimi storitvami in pomoč države.....	35
7.5	Diskusija	36
8	ZAKLJUČEK	39
9	VIRI	41
	PRILOGE	44
	Priloga A: Načrt intervjuja	44

1 UVOD

Število enostarševskih družin vse pogosteje narašča tako po svetu kot tudi v Sloveniji. V diplomskem delu se bom osredotočila na očete enostarševskih družin, ki v tej skupini zavzemajo predvsem manjšinski položaj. Čeprav se število enostarševskih družin znatno povečuje, menim, da se o tovrstnih družinskih oblikah še vedno premalo govori. Enostarševska družina še vedno predstavlja pereč problem, ki se tiče socialne izključenosti in šibke ekonomske zmogljivosti. Za odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin sem se odločila predvsem zaradi tega, ker tudi sama izhajam iz take družine tako, da mi je bila tema zelo blizu.

Diplomsko delo je zgrajeno iz uvoda (predstavitev problema in metode), teoretskega dela, empiričnega dela (opis metod, potek raziskave in predstavitev rezultatov), za konec pa sledita še diskusija in zaključek. Diplomsko delo je sestavljeno iz dveh glavnih delov, teoretičnega in empiričnega. Najprej se bom osredotočila na teoretični del, ki predstavlja osnovo oz. izhodišče za empirični del. V prvem delu diplomske naloge sem si s pomočjo virov in z opisovanjem lotila opredelitve enostarševskih družin; nato sem s statističnimi podatki preverila delež očetovskih enostarševskih družin v Sloveniji. Zanimalo me je tudi, kakšen je socialnoekonomski položaj očetovskih enostarševskih družin, kako očetje v enostarševskih družinah usklajujejo poklicno in zasebno življenje, s kakšnimi stereotipnimi izzivi se očetovske enostarševske družine srečujejo, kakšna je javna pomoč in podpora očetom v enostarševski družini. V drugem dele teoretskega dela opredelim novo očetovstvo in aktivno očetovstvo. V nadaljevanju sledi, kakšna je vloga očeta v enostarševskih družinah. Za konec se posvetim deležu odgovornosti, ki jo imajo otroci v očetovski enostarševski družini in njihovem opravljanju gospodinjskih opravil v tovrstni družini.

V empiričnem delu diplomske naloge sem se želela osredotočiti na socialnoekonomski položaj očetovskih enostarševskih družin, ki sem ga že preverila v teoretskem delu z različnimi viri; zanimalo me je, kako se obnese v praksi in s katerimi izzivi se očetovske enostarševske družine spopadajo v Sloveniji. Za vzorec sem vzela sedem enostarševskih družin, v katerem so zajeti očetje v enostarševskih družinah, s katerimi sem opravila globinske intervjuje; od tega so bili štiri intervjuji izvedeni z očeti, ki imajo v celoti polno skrbništvo nad otrokom, in ostali trije, ki so imeli deljeno skrbništvo z bivšo ženo oziroma partnerko. S pomočjo globinskih intervjujev sem poskušala tudi sama ugotoviti oziroma preveriti, kakšen je položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi v Sloveniji in kakšno podporno in socialno mrežo imajo

očetovske enostarševske družine pri nas. Zanimalo me je, kakšne so bile izkušnje očetov enostarševskih družin, kako so se srečevali s stereotipnimi odzivi in ali so ti še vedno prisotni. Želela sem preveriti, katere so bile pozitivne in katere negativne izkušnje s socialnim okoljem, kako očetje v enostarševskih družinah usklajujejo poklicno in zasebno življenje. Za konec sem se osredotočila tudi na njihove pozitivne in negativne izkušnje s socialnimi storitvami oziroma socialnimi delavci, s katerimi so se očetje enostarševskih družin srečali. Pri globinskih intervjujih sem si pomagala z že postavljenimi raziskovalnimi vprašanji, ki so bili izhodiščna točka, iz katere sem izhajala. Vse pridobljene podatke sem med seboj primerjala in jih podrobno analizirala. Opravljanje intervjuje sem razvrstila na tematsko postavljanje sklope. V zadnjem delu na podlagi raziskovalnih vprašanj, ki sem si jih zastavila v sklepu predstavim končne ugotovitve oziroma razlago rezultatov.

2 OPREDELITEV ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN

Enostarševske družine je težko oz. skoraj nemogoče enoznačno opredeliti, saj je njihovo primarno oblikovanje zelo raznoliko; pogosto se preoblikujejo tudi v druge družinske oblike. Crow in Hardey (1999) navajata, da se enostarševske družine mnogokrat na novo formirajo in je zaradi možnosti vstopa v novo zakonsko zvezo status enostarševskih družin zelo spremenljiv. Ob spremembah znotraj enostarševskih družin nastanejo t. i. reorganizirane družine; na neformalni ravni lahko nastanejo kohabitacije. Ker ni enotne definicije enostarševske družine, se za statistične namene le-te opredeljuje v povezavi z oblikovanjem skupnega gospodinjstva. Registrski popis iz leta 2011 v Sloveniji definira enostarševske družine znotraj splošne definicije družine kot zasebno gospodinjstvo z življenjsko skupnostjo starša ali staršev in neporočenih otrok, ki živijo v istem gospodinjstvu. Najvišja starost otrok ni določena, nimajo pa svoje družine oz. ne živijo v zunajzakonski skupnosti (SURs, 2011). Popis tako lahko vključuje enostarševske družine z odraslimi, finančno neodvisnimi in neporočenimi otroki (ki niso v kohabitaciji).

Najnovejša definicija enostarševskih družin je postavljena z novo zakonodajno ureditvijo področja socialnega varstva z uvedbo Zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVarPre) ter Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (ZUPJS). Enostarševsko družino definira kot »skupnost enega od staršev z otroki, kadar je drugi od staršev umrl in otrok po njem ne dobiva prejemkov za preživljanje ali pa je drugi od staršev neznan ali kadar otrok po drugem od staršev prejemkov za preživljanje dejansko ne dobiva«. Pri tej definiciji je upoštevana zgornja meja starosti otrok (polnoletnost ali dopolnjeno 26. leto starosti, če se otrok redno šola) in skupno bivanje starša in otrok(a) (Narat in drugi, 2011, str. 15–16).

Enostarševske družine so ena izmed oblik družin, ki so vse pogostejše. Enostarševske družine so v današnjem času družbeno sprejemljiv tip družinskega življenja, ki ni več podvržen družbeni stigmatizaciji. To pa tudi ne pomeni, da zato niso v nevarnosti za socialno izključenost, saj so tovrstne oblike družin še vedno socialno ranljive in zato tudi bolj izpostavljene revščini, ker se pogosteje znajdejo v stiski. Soočajo se z materialno ogroženostjo, stanovanjsko problematiko, težavami pri urejanju preživnine, medsebojnih stikov in nerešeno razdelitvijo premoženja med zakonci. Razlogi za povečano število enostarševskih družin so različni (Rener, Sedmak, Švab in Urek, 2006, str. 68). Eden izmed razlogov je ta, da v današnjem času prevladujejo ločitve in razveze zakonskih zvez; vse več je tudi odločitev žensk,

ki želijo otroke vzgajati same. V preteklosti je bil glavni razlog za nastanek enostarševskih družin smrt partnerja (Rener in drugi, 2006, str. 69).

Definicija enostarševske predstavlja družino, ki jo tvori en starš z enim ali več otroki. V definicijah enostarševske družine se tako očetje kot tudi matere, ki same vzgajajo svoje otroke, naslavlja kot očetje samohranilci oziroma matere samohranilke. Čeprav je uporaba teh izrazov zakonsko neopredeljena, so ti izrazi pogosto uporabljeni tudi v neakademski sferi. Prav tako tudi avtorica Louie Burghas enostarševsko družino opredeli kot samohranilce oziroma samohranilke, ki niso nikoli živeli s svojimi partnerji. To so osebe, ki jih je doletela zakonska razveza ali pa jim je partner umrl (Burghes, 1993, str. 3). Enostarševske družine tako lahko poimenujemo tudi samohranilske družine.

Enostarševske družine obstajajo skozi celotno zgodovino človeškega obstoja. V preteklosti so bile tovrstne oblike družin pogosto obravnavane kot »nepopolne« in jih je posledično spremljala tudi družbena stigmatizacija. Družba je nepopolne družine dojemala kot družbeno manjvredne, odstopajoče od »popolnega« družinskega modela. Takšen tip družine naj ne bi nudil vsega, kar nudi »prava« torej dvostarševska družina. Kljub večinskemu mnenju družbe je naraščanje števila enostarševskih družin družbo in znanstvene panoge prisililo k preučevanju in zanimanju za tovrstno obliko družine. Kljub veliki pozornosti, ki jo enostarševske družine prejemajo s strani socialne politike, kot ena najbolj socialno ranljivih družbenih skupin velikokrat še vedno ostajajo na robu revščine (Rener, Sedmak, Švab in Urek, 2006, str. 68).

2.1 Delitev enostarševskih družin

Osnovna delitev enostarševskih družin je med materinskimi in očetovskimi enostarševskimi družinami. Poznamo različne vzroke za povečanje deleža nastanka enostarševskih družin. Nekatere enostarševske družine so enostarševske že od rojstva, kar pomeni, da starša nikoli nista sklenila zakonske zveze in prav tako ne živita v kohabitaciji. Do nastanka tovrstnih oblik družine lahko pride tudi zaradi ločitve oziroma razpada zunajzakonske skupnosti, smrti partnerja ali pa zaradi osebne odločitve samostojnega starševstva. Eden izmed pomembnih razlogov, ki privede do tovrstne oblike družin so razveze oziroma prekinitev partnerskega razmerja, ki je postal običajen del družinskega poteka (Rener in drugi, 2006). Največ razvez naj bi bilo med mlajšimi odraslimi pari z majhnimi otroki, ki se razvežejo že v prvih letih zakonske zveze (razveza predstavlja pomemben vzrok za oblikovanje enostarševske družine). Za povečano število enostarševskih družin je eden izmed razlogov ta, da v prvi vrsti vključujejo predvsem večjo enakost med spoloma in percepcijo glede spolnih vlog v družbi. Za povečanje

števila tovrstnih družin je množičen vstop žensk na trg delovne sile, kar predstavlja večjo ekonomsko neodvisnost žensk in s tem zmanjšanje ekonomske in tudi socialne odvisnosti od moških, kar pa je tudi glavni razlog za vzdrževanje družine (Rener in drugi, 2006, str. 68). V preteklosti se ljudje zaradi nizkih življenjskih standardov niso odločali za samostojno starševstvo; prav tako to ni bilo družbeno sprejemljivo. Medtem ko je bil v preteklosti glavni razlog povečanja enostarševskih družin zaradi smrti enega od staršev ali je bila to smrt matere pri porodu ali pa smrt očeta v vojni ali drugih nesrečah, je v današnjem času razlog za tako visok delež enostarševskih družin prav v razvezi zakonske zveze ali ločitvah (Narat in drugi, 2011, str. 14). Velik delež enostarševskih družin je tudi posledica osebne odločitve, ko se ženske samostojno odločijo za materinstvo in ne hkrati za partnerstvo. Take ženske imenujemo »Single mothers by choice«, ki v svetovnem merilu predstavljajo zelo velik delež med enostarševskimi družinami (Golombok, 2000, str. 9).

3 DELEŽ OČETOVSKIH ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN V SLOVENIJI

Delež očetov z otroki v enostarševski družini sicer počasi narašča (za 1 % med popisoma 1991 in 2002), kar kaže, da se tudi očetje vedno bolj zavedajo svoje družinske vloge. Očetje tudi vedno pogosteje zahtevajo skrbništvo za svoje otroke ter se aktivno vključujejo v starševanje (parenting) po razvezi (Rener in drugi, 2006, str. 68).

V Sloveniji po podatkih o družinah in družinskem življenju še vedno prevladuje družinska oblika dvostarševske družine raznospolnih partnerjev. Pri tem lahko izpostavimo to, da znotraj dvostarševskih družin narašča delež reorganiziranih družin, to so družine, v katerih je vsaj eden od staršev socialni starš; običajno nastanejo po razvezah staršev oziroma razpadu zunajzakonske skupnosti, ko si ti ponovno oblikujejo družinsko življenje. In tako tudi velik delež otrok doživi ponovno poroko enega, če že ne obeh staršev. To je seveda tudi posledica dejstva, da se je povečalo število razvez zakonskih zvez oziroma razpada zunajzakonske skupnosti. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (v nadaljevanju SURS) je bilo leta 1991 22,7 % enostarševskih družin; leta 2015 je bilo teh 33,3 %. Najpogosteje gre za materinske enostarševske družine (81,3 %), pri čemer se krepi delež očetov z otroki (gledano z vidika vseh družin se je delež očetov z otroki s 3,2 % leta 1991 povečal na 6,3 % v letu 2015). Slednje je tudi posledica vse bolj aktivne vloge očetov (SURS, 2015).

V letu 2019 je stopil v veljavo nov družinski zakonik, ki naj bi prinašal novosti predvsem v korist otrokom. Do sedaj je veljalo, da so za korist otroka odločali centri za socialno delo, po novem pa se ta naloga prenaša tudi na sodišča (PIS, 2017). Ta določa glavne smernice, ki so potrebne, kateremu od staršev bodo zaupani nadaljnje varstvo, vzgoja in skrb za otroka, pri čemer je bistven kriterij odločanja dobrobit otroka. Spolno nevtralna zakonodaja naj ne bi dajala prioritete določeni starševski vlogi, vendar pa je v praksi še vedno zaznati spolno determinirane odločitve sodišč, saj so ta še vedno bolj naklonjena materam (Žakelj, 2007).

3.1 Statistični podatki

Statistični podatki so eden pomembnejših virov informacij o družinskem življenju v Sloveniji. Žal imajo ti podatki tudi svoje pomanjkljivosti. Pri statističnem pojmovanju družine gre za to, da kot družino opisuje najmanj dve osebi, ki sta med seboj povezani (zakonska zveza, razmerje) in živita v skupnem gospodinjstvu, lahko pa sta tudi brez otrok. Sociološko pojmovanje temelji na vsaj eni odrasli osebi, ki skrbi za otroka. Ključna je skrb za otroke – konstitutivni element.

Opredelevanje enostarševskih družin je zelo različno; ravno zaradi tega se tudi podatki o številu enostarševskih družinah razlikujejo. Ker ne moremo izraziti enoznačne opredelitve enostarševskih družin, moramo biti pozorni na to, da pri statistični obdelavi podatkov in analizi rezultatov vedno upoštevamo opredelitev in sestavo enostarševske družine (Narat in drugi, 2011, str. 17). Za uporabo statističnih podatkov se večinoma uporablja model nuklearne družine; prav zato lahko hitro spregledamo nekatere družinske oblike, kar pri popisu predstavlja velik problem. Pri tem lahko naletimo tudi na problem, kako ločiti med enostarševskimi družinami, ki so to postale zaradi različnih razlogov (Rener in drugi, 2006, str. 34). Problematično je tudi dejstvo, da se statistični podatki o tipih družin le redko zbirajo pogosteje kot s popisi na deset let. Težave, s katerimi se srečuje statistika pri zbiranju podatkov o družinah, so povezane tudi s kulturnimi razlikami, kar je dobro vidno na ravni zbiranja podatkov za Evropo. Nekatere države uporabljajo določene koncepte in poimenovanja, s katerimi se druge države na strinjajo (Rener in drugi, 2006, str. 34).

V Sloveniji je veliko enostarševskih družin, kjer otroci odraščajo v varstvu enega izmed staršev. Po podatkih iz Statističnega urada Slovenije na celotnem območju je bilo v letu 2015 zabeleženih 143.139 enostarševskih družin v letu 2018 pa 146.193 enostarševskih družin, kar je presenetljivo, saj predstavljajo četrtno vseh družin v Sloveniji. V letu 2015 je v družinah skupaj z obema staršema živelo 476.000 otrok, v enostarševskih pa 193.000 ali skoraj vsak tretji (SURs, 2018). Pričakovano je podatek, da veliko večino enostarševskih družin predstavljajo ravno matere z otroki. Kljub še vedno visokim odstotkom materinskih enostarševskih družin, pa se je v primerjavi s stanjem iz leta 2011 vseeno spremenilo številčno razmerje med obema tipoma družine, saj se število očetovskih enostarševskih družin namreč povečuje, kar pomeni, da je v Sloveniji družina očeta z otroki že vsaka peta enostarševska družina (SURs, 2018). Povprečna starost očetov z enim otrokom v enostarševskih družinah v Sloveniji je dosegala približno 55 let in pol, starost otrok, ki so z njim živeli pa približno 25 let. Medtem so bile matere z enim otrokom v enostarševskih družinah stare povprečno 56 let, z njimi živeči otrok pa približno 28 let (SURs, 2018). Enostarševska družina je pri Statističnem uradu Republike Slovenije opredeljena kot tip družine, ki jo sestavlja mati z otroki ali oče z otroki. Število očetov z otroki v Sloveniji je bilo leta 2015 zabeleženih 26.844, v letu 2018 pa 28.418, kar je kar za 5,9 % več kot v letu 2015; slednje je tudi posledica vse bolj aktivne vloge očetov (SURs, 2018).

Največ enostarševskih družin je ravno v urbanih območjih. V občinah Ljubljana in Maribor je delež enostarševskih družin med vsemi družinami presegel 30 %; prav tako so v teh dveh občinah tako očetje z otroki kot matere z otroki sodili med mlajše; njihova povprečna starost je

bila 53 let. V nadaljevanju sem s pomočjo statističnih podatkov iz Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) preverila tudi, kakšen je delež očetovskih enostarševskih družin v Sloveniji v nekaterih občinah. Občine sem si izbrala naključno. Delež očetovskih družin se sicer med občinami malenkostno razlikuje, vendar pri tem nisem naletela na večja odstopanja. V občini Videm je bilo v letu 2018 med 428 enostarševskimi družinami kar 97 takih, kjer so otroci živeli z očeti, kar znaša 23 % in je tudi nad slovenskim povprečjem. Močno pod povprečjem je ta delež v občini Trnovska vas, kjer je med 97 enostarševskimi družinami le 11 % oziroma devet družin, kjer otroci živijo z očetom. Prav tako sem naletela na zelo zanimiv podatek o občini Hodoš s približno 350 prebivalcev, ki je bila v letu 2015 zabeležena kot edina občina v Sloveniji brez družine očeta z otroki. V letu 2018 pa se je povzpela na 4 očete z otroki (SURS, 2020).

4 SOCIALNOEKONOMSKI POLOŽAJ OČETOVSKIH ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN

V letu 2018 je v Sloveniji po podatkih iz raziskovanja Življenjski pogoji (SILC) stopnja tveganja revščine znašala 13,3 %, kar pomeni, da je z dohodkom, nižjim od praga tveganja revščine, živelo približno 268.000 prebivalcev Slovenije (SURS, 2019). Podatki o stopnjah tveganja revščine različnih socialnoekonomskih kategorij oseb in gospodinjstev kažejo, da so bile glede na tip gospodinjstva v letu 2018 v najslabšem položaju enočlanska gospodinjstva in enostarševske družine. V Sloveniji je pod pragom tveganja revščine živelo 24,7 % enostarševskih družin. Te družine so živele v slabših stanovanjskih razmerah in so si težje (kot ostale družine) privoščile počitnice in nepričakovane izdatke; skoraj polovica jih je težko preživela s svojimi prihodki (SURS, 2019). Enostarševske družine živijo v bistvenih težjih razmerah kot ostale oblike družin. Poleg nizkih dohodkov, ki jih doletijo, morajo preživeti z eno plačo; prav tako naletimo tudi na slabšo razvito podporno socialno mrežo in subjektivne občutke zadovoljstva z življenjem (Narat in drugi, 2018, str. 17).

Pri razvezah se družinska situacija spremeni za vse družinske člane, a na različne načine. V večini primerov razveza pomeni odhod enega od staršev oziroma selitev. To vpliva predvsem na ekonomski status drugega starša, ki je ostal sam z otrokom; zmanjšajo se dohodki (lahko nastanejo tudi kakšni problemi s plačevanjem preživnine drugega starša) in posledično slabši življenjski standard. Prav tako se spremeni tudi organizacija vsakdanjega življenja družinskih članov, saj se morajo na novo dogovoriti glede razmerij oziroma odnosov, še posebej med starši in otroki. Razvezna partnerja morata prav tako uskladiti vprašanja glede starševanja in vzgajanja; na novo se vzpostavijo tudi starševska razmerja, na primer med novimi partnerji in otroki in ipd. (Narat in drugi, 2018).

Razlike v statusu med moškim in žensko se ne kažejo le v obdobju življenja v dvostarševski družini, ampak imajo pomembne posledice tudi v družinskih tranzicijah po razvezi, ko sta delitev na skrbstveno vlogo matere ter zavezanost za materialno preskrbo otrok še dodatno poudarjeni in se dvojnost v državljanškem statusu obeh spolov še bolj izostri, npr. skozi izpostavljenost revščini in socialni izključenosti. Glede na zakoreninjenost strukturnih neenakosti in razmerij moči med spoloma tako v bližnji prihodnosti ni pričakovati tudi bistvenih sprememb na področju prepletenosti starševstva s spolnimi dinamikami moči ter dejanskim

uveljavljanjem novega, aktivnega očetovstva in očetovanja (Rener, Humer, Žakelj, Vezovnik in Švab, 2008, str. 61).

4.1 Usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja

Razmerje med delom in družino se začne preučevati v sredini 70. let 20. stoletja, ko se je znatno povečal delež žensk na trgu delovne sile. Mnogi raziskovalci to označijo kot problem, saj naj bi množično zaposlovanje žensk prineslo posledice za družinsko življenje. Razmerje med delom in družino tako še dandanes velja za problematično tematiko in še kako aktualno, saj je v današnjem času, ki mu sledita hiter tempo življenja in podaljšani delovni urnik, vse težje usklajevati poklicno in zasebno življenje (Švab, 2003, str. 1113). V času globalizacije so značilni predvsem negotovost na delovnih mestih, delo od doma in fleksibilen delovnik. Dobro priložnost za starše naj bi predstavljal fleksibilen delovnik, ki naj bi zmanjšal napetost med poklicnim in družinskim življenjem, vendar avtor Crompton (v Featherstone, 2009, str. 27) trdi, da je fleksibilen delovnik bolj naklonjen delodajalcem kot zaposlenim staršem. S politične strani fleksibilen delovnik predstavlja dobro priložnost za starše, saj jim omogoča preživljanje več prostega časa z otrokom. Hkrati nam podatki kažejo, da je fleksibilen delovnik pogostejši pri zaposlitvah, kjer so starši zaposleni na nižjih delovnih položajih, in pri zaposlitvah, ki ne prinašajo osebnega napredka ali uspeha (Crompton v Featherstone, 2009, str. 27).

Zaposleni starši naletijo na različne ovire pri usklajevanju družinskega in poklicnega življenja, saj je njihova prioriteta skrb za otroka in njegove potrebe. Skrb predstavlja skupni imenovalac dualnega razmerja med delom in družino (Švab, 2003, str. 1115). Študije kažejo, da so očetje v enostarševskih družinah v primerjavi z materami v boljšem finančnem položaju, vendar se težje soočajo s spremembami, ki so nastale, in zato težje usklajujejo zahteve in obveznosti na delovnem mestu in v družini (Rener in drugi, 2006, str. 69). Očetje v enostarševskih družinah, ki jim skrb za otroka predstavlja prioriteto in jo postavijo na prvo mesto pred kariero, se bojijo občutka, da bi bili med sodelavci v službi zato označeni kot šibki oziroma da bi jih označili kot »poženščene moške« in da to, ko več ur posvetijo otroku, lahko zavira njihovo napredovanje na delovnem mestu in karijerne možnosti (Hood, 1993, str. 56).

V Sloveniji so spremembe na področju novega očetovstva opazne na individualni in sistemski ravni. Na eni strani se očetje vedno bolj vključujejo v skrb za otroke (v primerjavi s prejšnjimi generacijami); na drugi strani jim je tudi družinska politika bolj naklonjena, kar je najbolj vidno pri določanju in izvajanju očetovskega dopusta (Rener, 2006, str. 77). Velika večina očetov tovrsten dopust izkoristi; precej manjši delež očetov izrablja tudi starševski dopust, ki ga

običajno uveljavlja otrokova mater. Starši so očitno še vedno mnenja, da naj starševski dopust v celoti izrabi le mati otroka. Moški so znotraj delovnega okolja malokdaj prepoznani kot skrbniki otrok, kar pogosto povzroča težave pri usklajevanju službenih obveznosti in družine (Mirovni inštitut, 2020). Z očetovskim dopustom ob rojstvu otroka je Slovenija očetom omogočila lažje varstvo in skrb za novorojenčka ter s tem pripomogla k enakopravnejši delitvi obveznosti staršev pri vzgoji in varstvu otrok. Velikokrat predstavljajo pomembno oviro aktivnosti očetov nerazumevajoči delodajalci. Nenaklonjenost očetom, ki želijo dopust za nego in varstvo svojega otrok(a) in zaviranje koriščenja očetovskega dopusta, je pogosto vezana na mnenje, da je skrb za otroke izključna domena matere (Rener in drugi, 2006, str. 77). Starš v enostarševski družini nase prevzema večino skrbi, vezanih na družinsko življenje, in je z odsotnostjo drugega starša oz. partnerja prisiljen v iskanje novih, optimalnih rešitev za usklajevanje družinskih obveznosti in svojih kariernih ciljev.

4.2 Položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi

Ko očetje pristanejo v enostarševskih družinah, se lahko spopadejo z različnimi občutki stigmatizacije v družbi (Potokar in Poglajen, 2017, str. 15). Dobijo občutek, da so na nek način zaznamovani in tega občutka se težko znebijo. Občutki zavračanja v družbi se odražajo kot izguba stikov s prijatelji, spremembe v odnosu med znanci; nekateri že ob pomisleku na enostarševsko družino dobijo občutek nelagodja in se takim osebam posledično raje izogibajo; to lahko privede tudi do nasprotnega učinka, ki se odraža kot pretirano približevanje in preveliko zanimanje za njihovo situacijo, kar lahko očetom v enostarševski družini vzbudi nelagodje (Potokar in Poglajen, 2017). V popisih do leta 1961 so enostarševske družine spadale v kategorijo nepopolnih in manjvrednih oblik družine, ki naj bi odstopale od »popolnega« družinskega modela. Čeprav se družbena stigmatizacija enostarševskih družin manjša, v Sloveniji še vedno zaznavamo družbeno stigmatizacijo, ki je povezana s pojavom novega oziroma aktivnega očetovstva, ki ga bom razložila v nadaljevanju (Rener, 2006, str. 68). Stigmatizacija očetov se pokaže tudi iz sklepov sodišč o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo očetom, ki pri odločanju o tem, komu od staršev bo otrok dodeljen, še vedno prevladujejo tradicionalni kriteriji, ki otroke povezujejo z materjo in na ta način stigmatizirajo očete. Sklepi sodišča se odražajo kot stereotipno pojmovanje starševskih vlog, ki v ospredje postavijo mater kot prioriteto skrb za otroka, medtem ko očeta in njegovo skrb za otroka postavijo pod vprašaj. Prav tako so v Sloveniji tudi redke dodelitve otrok očetom. Če se to zgodi, so te pogojene z ugotovitvijo o nezmožnosti matere skrbeti za otroka. Kriteriji za dodelitev otroka so dvojni, pri čemer je dodelitev otrok očetom pogojena z dokazovanjem, ali je oče sposoben skrbeti za otroka

oziroma ali ima v tem pogledu attribute in sposobnosti, ki se tradicionalno pripisujejo materam oziroma materinstvu (Žakelj, 2006, v Renner in drugi, 2006, str. 68–69).

4.2.1 Stereotipni izzivi s katerimi se očetje enostarševskih družin srečujejo

Enostarševske družine očetov z otroki zagotovo spadajo med ranljivejše družbene skupine; eden od razlogov je zagotovo slabši ekonomski pogoji, ki so predvsem posledica nastanka enostarševske družine. To privede tudi do izgube dvojnega dohodka družine (Renner, 2006, str. 41–42). Drugi razlog je v družbeni konstrukciji starševskih vlog, ki po pomembnosti materinstvo še vedno postavlja na prvo mesto pred očetovstvo (Švab, 2001, str. 119–121). Še vedno je veliko očetov, ki v sebi trpijo čustveno bolečino, kako nanje gleda družba. Kljub vse manjši stigmatizaciji in napredku družbe na tem področju je na žalost še vedno veliko takih, ki na moške samohranilce gledajo kot na nekaj »slabega« ali pa jih delijo na različne nerazumne stereotipe. Moški samohranilci so označeni kot čustveno preobremenjeni, da jim vzgoja otrok ni namenjena, saj je to žensko delo, da so spolno promiskuitetni in da svoje otroke zanemarjajo. Očetje v enostarševskih družinah se srečajo s stereotipnimi odzivi družbe, ki se kažejo na različne načine. Poleg nesprejetosti v družbi pogosto naletijo na stereotipne odzive, ki se kažejo v pretirani obliki prekomernih nasvetov, nezaželenih nasvetov oziroma gre za nasvete, za katere oče ni prosil. S takimi nasveti in pretiranim sočutjem s strani druge osebe predpostavljamo, da oče enostarševske družine ni zmožen opravljati nalog, ki so stereotipno vezane na ženski spol. Tako se veliko očetov samohranilcev pogosto sreča z občutkom krivde, saj mislijo, da sami ne bodo zmogli. Prav tako se očetje v postopku razveze pogosto počutijo zapostavljene, saj je njihov glas v ločitvenem procesu manjvreden in ločitev od partnerke pogosto za marsikaterega očeta že vnaprej predstavlja tudi nepravilno ločitev od otroka. Očetje se po ločitvi pogosto srečujejo z občutkom preobremenjenosti, močne osebne stiske; počutijo se osamljeni in razočarani (Zaplotnik, 2020).

4.2.2 Javna pomoč in podpora očetom v enostarševski družini

Na interakcijo med očeti v enostarševskih družinah in večjimi socialnimi sistemi (socialne storitve, šole in podobno) vplivajo pričakovanja, ki jih te družine in sistemi oblikujejo drug o drugem. Precej pogosto je, da se enostarševske družine doživljajo kot pomanjkljive v vsaj eni izmed njihovih komponent; na enak način pa jih velikokrat doživljajo tudi socialni sistemi. Starši se obrnejo po pomoč k socialnim sistemom, saj pričakujejo, da jim bo nekdo pomagal zapolniti vrzel odsotnosti drugega starša, saj pogosto predpostavljajo, da je pomanjkljiva družinska struktura kriva za nastanek in ohranjanje neželenih situacij znotraj družine. Socialni

sistemi družinam sicer nudijo pomoč, vendar pa njihov namen ni zapolniti mesto drugega, manjkajočega starša, kar je od njih pogosto pričakovano. Ker socialni sistemi ne uresničijo pričakovanj staršev, pogosto predstavljajo vir frustracije namesto vira krepitev moči, kot bi od njih lahko pričakovali. Zato je pomembno, da se družini nudi pomoč, s katero lahko svoj družinski sistem dojame kot zmožen in v svojem bistvu popoln (Atwood in Genovse, 2006, str. 232–234).

Očetje iz enostarševskih družin pogosto potrebujejo praktično pomoč; nemogoče je zanikati tudi potrebno čustveno podporo takšnemu očetu (Potokar in Poglajen, 2017, str. 17). Velik del njegove stiske običajno izhaja iz tradicionalno sekundarne starševske pozicije očeta, ki lahko povzroči dvom ali pomanjkanje občutka lastne vrednosti kot starša. Featherstone (2009, str. 162–190) omenja, da so se očetje v sodelovanju z državnimi ustanovami pogosto počutili spregledani, preslišani in manj upoštevani kot matere. Do podobnih ugotovitev je prišla tudi organizacija Gingerbread (v Walters, 2011, str. 43–44). Rezultati njihove raziskave kažejo, da se očetje v enostarševskih družinah počutijo nevidne in izolirane; te stiske ostanejo neopazene in se o njih ne govori. Pogosto so bili omenjeni tudi negativni družbeni odzivi. Risman (1986, str. 95) opozarja sisteme socialnega varstva in družinske politike, da se morajo zavedati in sprejeti, da skrb za otroka ni spretnost, ki jo zmorejo in obvladajo le ženske.

Zanimivi so tudi podatki avtorice Walters (2011, str. 57) o tem, da strokovni delavci bolj sproščeno delajo in komunicirajo z depresivnimi materami, saj njihovo izražanje čustev in jok lažje obvladajo, kot če na enak način pred njimi čustva izrazijo moški. Prevladujoče stereotipe moškosti očitno kažejo tako moški, ki se izogibajo izkazovanju čustev, kot so strah, lastna ranljivost in žalost, (Walsh, 2012, str. 413) kot tudi ženske, ki to od moških pričakujejo.

Prav zaradi rezultatov navedenih raziskav je za uspešno delo socialnih storitev potrebno pretresti lastna prepričanja, predsodke in razrešitev osebnih anksioznosti v povezavi z očeti, ki prevzemajo vlogo primarnega starševstva. Pomagajoči mora biti pri tem pripravljen na raznoliko in kompleksno delo (Featherstone, 2009, str. 162–190). Strokovni delavci lahko očetom pomagajo pri povezovanju z otroki, vzpostavljanju ravnotežja v starševanju, oblikovanju edinstvenega načina povezovanja z otrokom ter prepoznati očetovanje kot izpolnjujoče in tudi zabavno delo (Davis in Borna, 1999, str. XVI–4). Avtor Lilley (1996, str. 118) strokovnim delavcem priporoča, da očetu pomagajo poiskati potencialne vire podpore in pomoči, čeprav takšne pomoči še ne potrebujejo. Na takšen način si očetje vzpostavijo varnostno mrežo. Da bi bili socialni delavci lahko očetu v kar največjo pomoč, je torej

pomembno, da ozavešijo lastne predsodke in strahove, da so spoštljivi do osebnih izkušenj drugih in da s svojim strokovnim znanjem prispevajo h krepitvi očetove moči in samozavesti.

5 OČETOVSTVO

Očetovstvo je ena največjih prelomnic v življenju odraslega moškega. V času zgodovine človeštva se je oblikovala tudi očetova vloga. Vsa pretekla obdobja so se zrcalila in zapuščala sled v tej vlogi, ki je le počasi sprejemala novo in se mu postopno prilagajala. Vsako novo obdobje, ki je človeku prineslo nove izzive, je svoje posebnosti preneslo tudi v razvoj očetovega lika. Tako v podobi današnjega dne srečamo vse preteklo in postavljamo temelj prihodnjega. Številne poteze, ki so oblikovale očetovo vlogo v zgodovini, so še vedno jasne in prisotne. Zgodovinsko je oče k življenju družine in razvoju osebnosti otrok prispeval svojo nepretrganost, zanesljivost in ravnotežje, kar velja še danes. Očetova vloga se mora prilagajati tudi vsem zahtevam in izzivom današnjega dne. Drugačne življenjske in družbene razmere ter dogajanje v družbi zahtevajo nujno potrebne in smiselne spremembe. Očetova vloga ima danes povsem nove razsežnosti, ki ni omejena le na zaposlenost matere in s tem povezane spremembe v družini, temveč tudi potrebo po razvoju vedno novih in nujnih otrokovih kompetenc za prihodnost. Oblikovanje sodobnega lika očeta kaže povsem enak razvojni proces, kot je katerikoli drug, z občasnimi zastoji, vztrajanjem pri starih navadah, ki so preizkušene in domače ter občasnimi drznimi in tveganimi koraki dalje (Žmuc–Tomori, 1989, str. 58).

5.1 Novo očetovstvo

V 19. stoletju je družbena podoba moškega veljavi v javni sferi temeljila na njegovi pomembnosti; v okviru družine mu je bila dodeljena vloga kot preskrbovalca družine oziroma »breadwinnerja« in predstavnika družine navzven, v javnosti. V tistem času je bilo očetovstvo družbeno prezrta identiteta moškega. Oče je bil označen kot patriarh oziroma gospodar družinskega imetja in življenja; pri tem je ukazoval svoji ženi in otrokom in se pri tem zgledoval po svojem očetu in dedku ter pri tem nosil glavno odgovornost vseh družinskih članov. Različni avtorji govorijo o štirih obdobjih očetovstva, ki se je spreminjal skozi zgodovino. V prvem obdobju, ki poteka od 18. in zgodnjega 19. stoletja, je oče definiran kot avtoritativen moralni in verski pedagog. V drugem obdobju, ki vključuje drugo polovico 19. stoletja in sredino 20. stoletja, je oče distanciran preskrbovalec družine. V tretjem obdobju, ki traja od leta 1940 do leta 1965, je oče označen kot vzor za ponotranjenje spolne vloge. In v zadnjem obdobju, ki traja od poznih 60. let do danes, je oče negovalec, ki skrbi za otroke in je hkrati tudi zaposlen (Kobolt in drugi 2012, str. 414). Tako je se je model očetovstva v zgodovini pomikal od moralnega učitelja kot klasične patriarhalne avtoritete do hranilca družine in naprej do vzornika za razvoj

spolne vzgoje ter na koncu do tako imenovanega novega očeta, ki je zavzet za nego in vzgojo svojih otrok. Tu opazimo tudi postopoma zmanjšanja avtoritete očeta. V štirih obdobjih, ki sem jih opisala, je razvidno, da je do četrtega obdobja prevladovala vloga moškega oziroma očeta, ki je bil fizično pogosto odsoten od doma, a močno zavezan k materialni v času vse bolj tudi »psihološki« skrbi za družino. V zadnjem obdobju, ki se je začelo leta 1960 in traja vse do danes, so glavne lastnosti očeta nega in skrb za otroka oziroma družino. Tako v današnjem času očetje niso usmerjeni k enodimenzionalni vlogi tako kot nekoč, ampak igrajo številne druge vloge, kot so prijatelji, zaščitniki, hranilci družine, učitelji, moralni vodniki itd. (Kobolt in drugi 2012, str. 414). Kljub raznim raziskavam v preteklosti, ki so temeljile na tem, da je očetov vpliv na otroka le obrobne pomena in da je vzgoja otrok namenjena ženskemu spolu, so razni raziskovalci kmalu odkrili, da očetova odsotnost škodi otroku in so jih zato začeli vse bolj vključevati v njihove raziskave, ki so pokazale, da očetje igrajo zelo pomembno vlogo pri vzgoji in razvoju njihovega otroka. V današnjem času dilem o nujnosti očetovske participacije pri vzgoji otroka ni več; poraja se le vprašanje, kako si pravično porazdeliti starševske vloge, ki niso več strogo ločene na spol. Kljub vse večji enakopravnosti med spoloma statistiki ugotavljajo, da očetje preživijo manj časa z otroki kot njihove matere oziroma ga le-ti porabijo za čas v drugačne namene. V večini zahodnih družb patriarhalna tradicija izgublja samoumevnost in moč. Jasna ločnica na vzgojnih področjih oziroma starševski vlogi je vse bolj zabrisana, saj se je vloga moškega kot le hranitelja družine v zgodovini spremenila in je tako moški vse bolj vključen v vzgojo otrok. Postavljene norme, ki opisujejo, kaj pomeni biti dober oče, so se v zgodovini oziroma skozi generacije očetov občutno spremenile; s tem se je spremenil tudi kulturni model očetovanja. Zato pri tem tudi ni čudno, da se današnji očetje v vlogi očeta počutijo negotove v svoji vlogi, saj v tej niso imeli pravega zgleda od svojih očetov in se morajo tako znajti po svoje (Kobolt in drugi, 2012).

5.2 Aktivno očetovstvo

Aktivno očetovstvo se najpogosteje opredeljuje in meri z očetovo vpletenostjo v skrb za otroke ter v drugo družinsko delo. V tem kontekstu se pogosto interpretira kot posledica širših družbenih razmer, predvsem množičnega zaposlovanja žensk in s tem povečan vstop žensk na trg delovne sile. Vendar pa so se pričakovanja, da bodo spremembam na trgu delovne sile sledile tudi spremembe v zasebnosti k bolj egalitarni delitvi družinskega oziroma domačega dela izkazala za napačna oz. vsaj preveč optimistična. Spremembe v zasebnosti so počasnejše kot tiste, ki se glede razmerij med spoloma dogajajo v javni sferi (Rener in drugi, 2008, str. 41). Aktivno očetovstvo govori o tem, da so očetje čedalje bolj vključeni v aktivno vzgojo svojih

otrok, ki vključuje nego otroka in njegovo skrb ter tudi delo, ki ga opravljajo doma. Čeprav v večini razvitih industrijskih držav število očetov samohranilcev (to so očetje, ki so primarno odgovorni za svoje otroke večino časa) narašča, jim raziskovalci še vedno namenijo premalo časa in premalo pozornosti, kako takim očetom uspe premagovati zahteve pri usklajevanju zasebnega in družinskega življenja (Zavrl, 1999, str. 124).

Ovire, na katere očetje pri aktivnejšem očetovanju naletijo, so nedvomno delodajalci, ki pogosto ne podpirajo moškega dopusta za varstvo in nego otroka. Dejavniki, ki zavirajo razvoj aktivnejšega očetovanja, so povezani predvsem s subjektivnimi percepcijami moškosti, očetovske vloge ter odsotnostjo praks očetovanja. Med razloge, ki ovirajo razvoj aktivnega očetovstva, lahko umestimo tudi za slovenski kulturni prostor značilno močne in razvite širše družinske oziroma sorodniške mreže, v kateri pomoč pogosto nudijo ženske članice širšega sorodniškega kroga, ki so hkrati podperne, vendar pa na račun manjše vključenosti moških v skrb za otroke in ostalo družinsko delo. Prav tako je ena izmed glavnih ovir na poti k aktivnemu očetovstvu povezana tudi z zaposlitvijo in zahtevami trga delovne sile. Situacija na trgu delovne sile prinaša negotovosti in večjo izpostavljenost brezposelnosti. Izkušnje z zaposlitvijo oz. na trgu delovne sile, občutek varnosti zaposlitve ter razpoložljivost alternativnih virov dohodka so se pokazali kot dejavniki, ki najbolj vplivajo na prakse očetovanja, veliko bolj kot razredna, etnična pripadnost, izobrazba in celo osebnostne karakteristike (Rener in drugi, 2008, str. 51).

Aktivno očetovstvo v današnjem času izvira bolj iz nuje po usklajevanju dela in družine kot pa iz ideje o enakomerni delitvi dela med spoloma. Vendar pa je pri identifikaciji ovir v smer aktivnega očetovanja ključna in usodna prav kombinacija različnih dejavnikov. Zdi se, da prav strukturne neenakosti po spolu (ki se v družinskem delu vidijo prav v tem, da ženske opravijo večino družinskega dela, moška vloga pa je le podporna) ter omenjeni dejavniki neoliberalnega kapitalizma (nezanesljivost zaposlitve in intenzivirane delovne razmere) skupaj ustvarjajo razmere, ki so vse prej kot naklonjene aktivnemu očetovstvu (Rener in drugi, 2008, str. 52).

6 VLOGA OČETA V ENOSTARŠEVSKI DRUŽINI

V današnjem času je širši družbeni in medijski diskurz o vlogi očeta, o legitimnih načinih izvajanja (ali neizvajanja) ter spodbujanja očetovske vloge osredotočen predvsem na obdobje ob rojstvu otroka, na drugi strani pa tudi na obdobje, ko družina ponovno doživlja spremembe v svoji obliki in organiziranosti, torej na obdobje razvez zakonskih zvez in razpadov zunajzakonskih skupnosti. Vloga očeta se spodbuja v smeri dejavnejše skrbi za otroka predvsem v obdobju po rojstvu otroka, četudi le v smeri sekundarne vloge, ki dopolnjuje materino. Pri odločanju sodišča o zaupanju otroka v nadaljnje varstvo in vzgojo, ko se opredeli, kateri od staršev naj ima primarno skrbstveno vlogo v nadaljnjem življenju otroka, se proučuje dotedanja realizacija vloge očeta v smislu prevzemanja skrbi, kot so nega otroka, varstvo, skrbi za izobraževanje, zdravje in skupnega preživljanja prostega časa ipd. in tudi opredeli nadaljnja vloga očeta v skrbi za otroka (Rener in drugi, 2008, str. 168).

Za oblikovanje otrokovega odnosa do staršev sta pomembnejša način in vsebina stikov z otrokom kot obseg ukvarjanja z njim. Pri vsem tem ne smemo pozabiti, da ima v večini naših družinah pri delu z otrokom oče pravzaprav bolj hvaležno vlogo kakor mati. Mati sicer preživi z otrokom običajno veliko več časa kakor oče, vendar je ta čas zanjo in za otroka drugače izpolnjen kakor čas, ki ga otrok intenzivno prebije z očetom. Mati se neredko ukvarja z otrokom, ko hkrati opravlja tudi razna gospodinjska opravila. Oče pa pelje otroka na sprehod, v živalski vrt, se z otrokom igra in pri tem skupaj preživita veliko več zabavnega časa (Žmuc-Tomori, 1989, str. 61). Medtem ko se je vloga očeta v zgodovini korenito spremenila, se na drugi strani vloga mater v skrbi za otroka zadnja desetletja ni kaj dosti spreminjala. Samoumevno se zdi, da matere prevzemajo glavni del skrbi za otroka, medtem ko se moškim dopušča velika mera suverenosti v odločitvi, koliko, če sploh bodo dejavni pri negi, skrbi in vzgoji otroka (Rener in drugi, 2008, str. 178). Avtorica Žmuc-Tomori (1989) meni, da oče ni nič manj sposoben za nego in za skrb otroka zgolj zato, ker je moški. Prav tako trdi, da to, če je manj vpleten v ta opravila, ni zgolj zaradi bioloških razlogov, ampak zaradi družbeno naučene vloge in zaradi osebnostnih lastnosti in kriterijev, po katerih doživlja svoje očetovstvo. Vloga očetov ni nepomembna, vendar se skozi različne diskurze kaže kot drugotni pomen te starševske vloge. V medijskih diskurzih se vloga očeta še vedno izpostavlja kot »starševstvo za polovični čas« ali kot »sostarševstvo«, ki dopolnjuje vlogo matere in pri tem zaseda sekundarni položaj. Meje oziroma razlike med očetovstvom in materinstvom so še vedno prisotne kljub

spolni nevtralni zakonodaji, saj tudi sodišča še vedno ustvarjajo različna razumevanja vlog mater in očetov. Vloga očeta se obravnava drugače od vloge matere, čeprav oba izvršujeta enako, primarno skrb za otroka.

Vloga očeta kot primarnega starša je še vedno označena kot precej negotova in nezadostna, zato naj bi ob sebi potreboval dodatno nosilko skrbi. Dodatno pomoč mu lahko nudijo stari starši; pogosteje gre za izpostavljanje skrbstvene vloge druge ženske, bodisi očetove matere ali njegove nove partnerke. Bližina, prisotnost in pripravljenost drugih žensk, ki mu nudijo pomoč pri skrbi za otroka, daje zagotovilo, da se bo skrb uresničevala na način, kot je družbeno normativno za ženske. Ženske dopolnjujejo primarno skrbstveno vlogo moških. Skrb se pokaže kot ekskluzivna ženska vloga, ki utrjuje primarno vlogo mater v skrbi za otroka in zanika kompetenco očetov, da bi sami brez pomoči žensk skrbeli za otroke (Rener in drugi, 2008, str. 192). Kljub vsem neenakostim, ki se v sodobnih družbah še vedno odražajo med vlogo očeta in vlogo matere, nekaj zagotovo vemo: moški so popolnoma kompetentni vzgojitelji in negovalci svojih otrok, saj o tem govorijo tudi številne študije očetov v enostarševski družini.

6.1 Delež odgovornosti, ki jo imajo otroci v očetovski enostarševski družini

Varstvo in vzgoja otroka že samo po sebi zahteva veliko energije in pozornosti (Ambrožič, 2018, str. 12). Kadar pa se dvostarševska družina znajde v enostarševski družini, se skupaj z nastalimi spremembami pojavijo še dodatni viri stresa. Očetje v enostarševski družini se soočajo z vsakodnevnimi izzivi oziroma odločitvami, ki jih morajo usklajevati v odsotnosti drugega starša. Očetje, ki se znajdejo v enostarševski družini in se sami soočajo z vzgojo otrok, se pogosto selijo na neko območje, na katerega niso bili pripravljeni, saj je v večini primerov, ko so bili še dvostarševska družina, za družinska dela skrbela partnerka. Poleg vzgoje otroka in izključne odgovornosti se mora oče v enostarševski družini soočiti tudi z drugimi starševskimi zahtevami in nalogami ter tako zagotoviti nemoteno vzdrževanje družine in doma. Način ravnanja s temi zahtevami vpliva tako na življenje očeta kot tudi na življenje otroka (Greif, 1985, str. 354).

Otroci v očetovski enostarševski družini prevzemajo večjo odgovornost in tudi veliko bolj participirajo pri gospodinjskih opravilih kot v dvostarševski družini. Očetje v enostarševskih družinah se pogosto srečajo z občutkom preobremenjenosti; pogosto se to tudi nanaša, ko more oče opraviti vse naloge, ki so potrebne: od kuhanja, pospravljanje doma, vzgoje otrok itd. Oče je tako sam odgovoren za razdelitev družinskih opravil. Očetje enostarševskih družin dobijo več podpore pri opravljanju gospodinjskih opravil od svojih hčera kot od svojih sinov; hčerke

so pri gospodinjskih opravilih bolj aktivne kot sinovi (Greif, 1985, str. 355). Starejše, kot so hčerke, več pripomorejo k opravljanju hišnih opravil, saj se poistovetijo z vlogo nadomestne matere in opravlja vlogo gospodinje. Tako opravljajo hišna opravila, ki so jih prej opravljale njihove matere, kot so kuhanje, likanje, pospravljanje, čiščenje ipd. Razne študije otroke, ki živijo v enostarševski družini, označujejo kot otroke, ki hitreje odrastejo, saj se počutijo bolj odgovorne oziroma več prispevajo k opravljanju hišnih opravil kot njihovi vrstniki, ki živijo z obema staršema. Edinstvenost njihovega življenjskega stanja ne spremeni tradicionalne delitve dela v enostarševskih družinah. Sinovi veliko več pomagajo svojemu očetu pri gospodinjskih opravilih kot takrat, preden so postali enostarševska družina, vendar še vedno v manjšem obsegu, kot to počnejo hčere. Avtor Weltner (1982) v raziskavi uporablja analogijo »Pepelke«, s katero opiše bremena otroka v enostarševski družini, kjer dekleta prenašajo večino bremena (Weltner v Greif, 1985, str. 357). Očetje samohranilci, ki so čustveno preobremenjeni in potrebujejo pomoč pri lajšanju krivde, ki jo občutijo zaradi razpada družine, se velikokrat obrnejo na pomoč svojih otrok in v njih najdejo svojo oporo. Očetje v enostarševskih družinah bi morali svoje sinove prav tako bolj spodbujati k gospodinjskim opravilom, da bi tako uravnotežili obremenitev in jih s tem pripravili na lastno odraslost. Hkrati bi morali svoje hčere spodbuditi k različnemu vedenju, ne samo k tistemu, ki je usmerjeno proti domu, in gospodinjskim opravilom (Greif, 1985).

Poleg gospodinjskih del, ki so jih otroci opravljali, so pogosto skrbeli tudi za svoje mlajše brate in sestre. Avtor Fassinger (1989) v knjigi opisuje, kako je izvedel intervjuje z očeti samohranilci, kako jim otroci pomagajo v družini, in je od vseh intervjuvancev dobil podobne odgovore, da otroci prispevajo velik delež odgovornosti v družini. Eden izmed intervjuvancev mu je dejal, da ima tri hčere in da vsaka nekaj dela: ena kuha, druga pomije posodo in tretja pospravi perilo. Očetje so se pogosto strinjali, da so otroci veliko več prispevali k gospodinjskim opravilom, ko se jim je končal zakon (Fassinger 1989, v Hood, 1993). Očetje, ki so imeli podporo svojih otrok, so bili mnenja, da so gospodinjska opravila družinsko opravilo in da to ni delo enega človeka ampak delo vseh družinskih članov in da tako skupaj sodelujejo in si med seboj pomagajo. Očetje samohranilci, ki so odgovorni za gospodinjsko delo, se verjetno morajo nekaterih gospodinjskih opravil tudi naučiti opravljati in tako potrebujejo veliko več pomoči od svojih otrok, kot to potrebujejo mame samohranilke. Za nekatere očete samohranilce so bila v času, ko so še živeli s partnerko, gospodinjska opravila »nevidna« in so tisto, kar je počela partnerka imeli za samoumevno; to je bila za njih rutina. Ko pa so se sami znašli v tej situaciji, so na to začeli gledati drugače (Hood, 1993, str. 210).

7 EMPIRIČNI DEL

Empirični del diplomske naloge predstavlja kvalitativno analizo očetovske enostarševske družine. V začetni fazi načrtovanja empiričnega dela sem si zamislila, da bom intervjuje izvedla le z očeti samohranilci oziroma z očeti enostarševskih družin, ki imajo primarno skrbništvo oziroma ki imajo v celoti popolno skrbništvo nad otrokom, vendar je bila ta populacija težje dosegljiva, saj številčno predstavljajo manjšo skupino. Zato sem se na koncu odločila, da intervjuje izvedem tudi z očeti enostarševskih družin, ki imajo deljeno oziroma skupno skrbništvo nad otrokom. Prav tako mi je eden izmed intervjuvancev dejal, da kljub temu, da nima primarnega skrbništva nad otrokom, oče tisti teden, ko je otrok pri njem, otroka prav tako vzgaja, zanj kuha, pere perilo in pospravlja in skrbi za njegovo varnost, zato sem v raziskavo vključila tudi take očete, ki nimajo v celoti polnega skrbništva nad otrokom.

V empiričnem delu diplomske naloge raziskujem sociološke vidike očetovskih enostarševskih družin. Skozi opravljene poglobljene intervjuje sem želela izvedeti, kakšni so občutki očetov v enostarševski družini in kakšen je položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi in s kakšnimi izzivi se kot očetje v enostarševskih družinah spopadajo. Cilj raziskovalnega dela v moji diplomski nalogi je bil preučiti odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin v Sloveniji, s kakšno socialno in podporno mrežo se srečujejo očetje v enostarševskih družinah pri nas, kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi, ali so ti še vedno prisotni ter kakšne so njihove izkušnje s socialnimi storitvami oziroma socialnimi delavci. Glede na pridobljene odgovore sem opravila analizo pridobljenih podatkov. Vendar mi dokaj majhno število intervjuvancev ne omogoča posplošitve izsledkov na širšo populacijo.

7.1 Raziskovalna vprašanja

Z raziskavo sem želela pridobiti odgovore na spodnja raziskovalna vprašanja:

- Kakšen je položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi. Kakšno podporo in socialno mrežo imajo očetovske enostarševske družine?
- Kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi (s strani koga in na kakšen način se stereotipi kažejo). Katere so pozitivne in negativne izkušnje z očetovimi odnosi s socialnim okoljem?
- Kako očetje v enostarševskih družinah usklajujejo delo in družino?

- Kakšne so izkušnje očetov s socialnimi storitvami oziroma socialnimi delavci in kakšna je pomoč države?

7.2 Metodologija

Za metodo raziskovanja sem si izbrala kvalitativen pristop, saj mi je omogočil globlji vpogled. Opravila sem sedem delno strukturiranih globinskih intervjujev; od tega so bili štiri intervjuji izvedeni z očeti, ki imajo v celoti popolno skrbništvo nad otrokom, in ostali trije, ki so imeli deljeno skrbništvo z bivšo ženo oziroma partnerko. Povprečna starost respondentov je bila 45, 6 let. Med sodelujočimi očeti v moji raziskavi je bil najmlajši star 37 najstarejši pa 59 let. Zbiranje podatkov preko intervjujev je potekalo več kot en mesec, natančno od 20. 07. 2020 do 31. 08. 2020. Očete enostarševskih družin sem našla s pomočjo socialnih omrežji, preko prijateljev, znancev in preko raznih društev, ki očetom, ki se znajdejo v tej situaciji, nudijo pomoč. Očetom sem poslala prošnjo za sodelovanje v intervjujih, v kateri sem razložila moj namen in cilj raziskave. Bila sem zelo pozitivno presenečena nad odzivom, saj so se skoraj vsi očetje, s katerimi sem stopila v stik, prošnji odzvali in privolili, saj so bili veseli, da se še kdo zanima za njihovo situacijo in da se o tej temi tudi govori na glas in se jo raziskuje. Z očeti sem se nato dogovorila za datum in izvedbo intervjuja. Intervjuje sem v večini primerov izvajala pri očetih doma, saj se mi je zdelo, da se bodo tako lažje sprostili in jim ne bo neprijetno odgovarjati na vprašanja. Pri tem sem želela vzpostaviti karseda sproščeno vzdušje, da jim pri tem ni bilo nelagodno in so se mi tako tudi lažje zaupali. Dva intervjuja sem izvedla preko telefona, saj se nam časovno ni uspelo uskladiti. Intervjuji so v povprečju trajali 90 minut. Vsem intervjuvancem sem zagotovila anonimnost tako, da v diplomski nalogi ni omenjeno njihovo pravo ime.

V spodnji tabeli so nazorneje prikazani sociodemografski podatki posameznikov, ki sem jih vključila v opravljeno raziskavo.

Tabela 7.1: Sociodemografski podatki očetov enostarševskih družin

	IME	STAROST	BIVALIŠČE	STOPNJA IZOBRAZBE	SKRBNIŠTVO NAD OTROKOM
1	Alen	37	mesto	6/2	deljeno
2	Klemen	38	predmestje	7	deljeno
3	Dejan	40	mesto	5	polno
4	Simon	44	mesto	6	deljeno

5	Denis	47	predmestje	6/2	polno
6	Igor	54	vas	4	polno
7	Matej	59	mesto	5	polno

V Tabeli 7.1 sem respondente razvrstila od najmlajšega do najstarejšega, napisala od kod prihajajo, zapisala kakšno stopnjo izobrazbe imajo in kakšno je njihovo skrbništvo nad otrokom. Opravila sem primerjalno analizo delno strukturiranih poglobljenih intervjujev. Delno strukturiran intervju je vrsta intervjuja, pri katerem si sicer že vnaprej pripravimo približno strukturo vprašanj, ampak so nam le-ti zgolj v pomoč pri izvedbi intervjuja, ki je sicer odprte narave (Mesec, 1998). S takim načinom izvedbe intervjuja nam omogoča bolj odprt in prožen pristop k razumevanju soljudi. Pri delno strukturiranem intervjuju sicer usmerjamo intervjuvanca skozi temo, o kateri želimo pridobiti čim več podatkov, vendar skozi sproščeno interakcijo dopuščamo prosti tok pogovora med intervjuvancem in raziskovalcem (Kvale, 2007). Po opravljenih intervjujih sem pridobljene rezultate analizirala z različnimi analitičnimi orodji, in sicer najprej s kodiranjem in klasifikacijo, s katerima iz pridobljenega gradiva oblikujemo določene pojme, ki jih kasneje povežemo med seboj. S tovrstnim načinom analize lahko oblikujemo pojasnitve naših ugotovitev (Mesec, 1998). V nadaljevanju sem združila sorodne pojme v kategorije in na koncu rezultate interpretirala. Končna analiza intervjujev oziroma evalvacija je predstavljala pomembne zaključke, ki so zbrani v poglavju Diskusija.

7.3 Načrt intervjuja in njegova izpeljava

Pri načrtovanju intervjuja sem si za izdelavo vprašanj in izvedbo intervjuja pomagala s tem, da sem vprašanja v intervjuju razdelila na štiri tematske sklope in kako si bodo ti sklopi sledili. **Prvi sklop** vprašanj se nanaša na to, na podlagi česa so postali enostarševska družina, koliko so bili stari v času nastanka enostarševske družine in kakšna je bila starost otrok, kakšno podporno in socialno mrežo imajo očetje v enostarševski družini in kakšen je položaj enostarševskih družin v družbi. Vprašanja se nanašajo na to, za koga očetje mislijo, da jim nudi več podpore, ali so zaradi situacije, ki se jim je zgodila, izgubili veliko prijateljev, ali so določeni ljudje zaradi tega z njimi prekinili stike in ali sami menijo, da imajo dovolj časa za druženje s prijatelji. V **drugem sklopu** vprašanj sem se osredotočila na to, kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi. Spraševala sem, kako je družba gledala na njih, da otroke vzgaja moški in ne ženska, ali se zato počutijo stigmatizirane, ali so bili zato kdaj deležni izogibanja oziroma izključevanja ter kako so to občutili. V tem sklopu me je zanimalo tudi to, katera je

njihova pozitivna in negativna izkušnja, ki so jo po nastanku enostarševske družine doživeli s socialnim okoljem ali so pri tem zaznali kakšen pritisk iz okolja. Zanimalo me je tudi, ali so očetje enostarševskih družin dobili kdaj občutek, da jim ljudje prekomerno dajejo nasvete in ponujajo praktično pomoč, ali so ljudje do njih zaradi nastale situacije preveč sočutni. **Tretji sklop** vprašanj se nanaša na usklajevanje dela in družine. Pri tem sem želela izvedeti, ali očetom v enostarševski družini predstavlja izziv usklajevati poklicno in zasebno življenje. Zanimalo me je, kako očetje enostarševskih družin usklajujejo službo z delom doma in varstvom. Vprašanja se nanašajo tudi na opravljanje nalog, ki so stereotipno vezane na ženski spol, npr. kuhanje, pospravljanje, pranje perila ipd., ali jim take naloge predstavljajo kakšen problem. Zanimalo me je tudi, kako poteka tipični delovni dan očeta v enostarševski družini, koliko prostega časa jim ostane in kako ga preživijo. **Četrty sklop**, ki je tudi zadnji sklop, se nanaša na izkušnje očetov s socialnimi storitvami ter kakšna je bila pomoč države. Pri tem sklopu so se vprašanja nanašala predvsem na to, ali so se očetje kdaj znašli v slabem finančnem položaju, ali so pri tem zaprosili za finančno pomoč kakšno dobrodelfno organizacijo. Zanimalo me je, na kakšen način država pomaga očetom v enostarševski družini in kako jim je socialna služba ponudila svojo pomoč in katere so pozitivne in negativne izkušnje s socialnimi storitvami.

Intervjuji so potekali zelo sproščeno in brez večjih težav. Na začetku je bila prisotna trema očetov. Pred začetkom intervjuja sem vsakemu od očetov, s katerimi sem opravila intervju, povedala, da tudi sama prihajam iz enostarševske očetovske družine in jim tako zaupala svojo zgodbo in izkušnjo, saj sem s tem načinom lažje pridobila zaupanje očetov, saj so vedeli, da jih bom bolje razumela kot pa nekdo, ki ne prihaja iz take oblike družin. S svojo zgodbo, ki sem jim jo zaupala, sem tudi odpravila napeto ozračje, ki je bilo nekoliko prisotno na začetku intervjuja; s tem sem z očeti navezala stik, da je bila komunikacija nekoliko lažja. Nato sem nadaljevala bolj s preprostimi vprašanji in z vsakim nadaljnjim vprašanjem sem dobila občutek, da mi vedno bolj zaupajo in so se tako tudi bolj odprli in poglobili v odgovore. Intervjuji so trajali približno 90 minut. Vse intervjuje sem snemala s pomočjo mobilnega telefona in potem zvočne posnetke spremenila v transkripcijo; v nadaljevanju je nato sledila deskriptivna analiza zbranih odgovorov. Po opravljenem dobrem pregledu zbranega materiala, ki sem ga pridobila, je bilo potrebno besedila analizirati in interpretirati glede na zastavljena raziskovalna vprašanja.

7.4 Analiza intervjujev

7.4.1 Podporna in socialna mreža očetov v enostarševskih družinah

Intervjuje sem razdelila na štiri tematske sklope. V prvem sklopu me je zanimal položaj enostarševskih družin v družbi oziroma kakšna je podporna in socialna mreža očetov v enostarševskih družinah, kdo jim je bil v težkih trenutkih najbolj v oporo, na koga se lahko največkrat zanesejo oziroma obrnejo in kako so se očetje s tem, da so postali enostarševska družina, soočali. Pri tem sem naletela na zelo podobne odgovore, saj so mi skoraj vsi respondenti odgovorili enako. V težkih trenutkih, ko so postali enostarševska družina, so jim v večini primerov najbolj v oporo bili njihovi starši oziroma stari starši otrok, tako pri čustveni podpori kot tudi pri podpori glede varstva otrok. Alen pravi:

Moji starši so mi pomagali bolj ali manj s čustveno in moralno podporo, kar mi je pomenilo bolj kot kakšne materialne stvari (Alen, 37, osebni intervju, 2020, 21. julij)¹.

Eden izmed intervjuvancev mi je dejal, da sta mu ob strani stali njegovi sestri, ki sta mu nudili tako čustveno kot tudi finančno pomoč. Pri vprašanju, ali ste imeli kakšne psihične posledice, so vsi respondenti odgovorili pritrdilno, saj jih je razhod zelo prizadel, zato je pustil določene posledice, vendar so ostali močni ravno zaradi otrok. Eden od intervjuvancev je dejal:

Na začetku me je odhod partnerke čustveno zelo prizadel. Kasneje vse manj, nisem želel to pokazati zaradi otrok, moral sem ostati močan zaradi njih (Igor, 54, osebni intervju, 2020, 2. avgust)².

V nadaljevanju me je zanimalo, ali so jim otroci v času, ko so postali enostarševska družina, bili v oporo in na kakšen način. Vsi intervjuvanci so na ta vprašanje odgovorili pritrdilno, da so jim bili v času, ko so postali enostarševska družina, otroci v zelo veliko oporo ne glede na otrokovo starost. Eden izmed intervjuvancev, katerega hčerka je v času, ko sta s hčerko postala enostarševska družina, bila stara le dve leti odgovoril:

Hčerka je bila stara dobri dve leti, posledice je opazila in čutila, poteze mame, da je odšla pa ni razumela. S hčerko sem se ukvarjal toliko več in sem se trudil, da posledic ne bi čutila/zaznala. Hčerka je bila izredno pridna in dobra do mene tako, da mi je bila v veliko oporo (Matej, 59, osebni intervju, 2020, 12. avgust)³.

¹ Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

² Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

³ Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

Eden iz med intervjuvancev, ki ima z bivšo ženo skupno skrbništvo nad otrokom, je dejal:

Ločitev je bila razumna in dogovorjena na način, kjer z bivšo ženo še vedno normalno komunicirava. Glede opore, ki mi jo je nudil sin pa lahko rečem, da je ostal tak kot je bil pred ločitvijo le, da je v določeni meri postal bolj samostojen, ter mi pomagal pri gospodinjskih opravilih veliko več kot pa prej, ko smo bili še dvostarševska družina (Klemen, 38, osebni intervju, 2020, 25. julij)⁴.

Po vsem tem me je zanimalo, kaj se je zgodilo s socialno mrežo očetov, ko so postali enostarševska družina: ali so zaradi situacije, ki se jim je zgodila, izgubili veliko prijateljev, ali so določeni ljudje zato, ker so pristali v tej situaciji, z njimi prekinili stike. Na to vprašanje sem dobila dokaj različne odgovore respondentov. Štirje intervjuvanci so mi odgovorili, da so nekateri prijatelji z njimi ravno zaradi tega prekinili stike, odkar so postali enostarševska družina, in da rek, da pravega prijatelja spoznaš v nesreči, še kako velja. Dva intervjuvanca sta mi odgovorila, da nista začutila, da bi se jima ravno zaradi tega bistveno zmanjšala socialna mreža Klemen mi je tako odgovoril:

Nisem dobil občutka, da bi se mi zaradi tega zmanjšala socialna mreža je pa res, da smo že prej kot družina funkcionirali bolj v ožjih družinskih krogih, ki so tudi po ločitvi ostali približno enaki. Kakšno poznanstvo je pa mogoče res zaradi pomanjkanja časa tudi propadlo oziroma je bilo odmaknjeno na stranski tir (Klemen, 38, osebni intervju, 2020, 25. julij)

Eden izmed intervjuvancev pa mi je dejal:

Sicer nikoli nisem imel neke ogromne družbe ali maso prijateljev, imam jih malo so pa tapravi. Ma ni nobeden z menoj prekinil stike, je pa res da so se stiki zelo zmanjšali izključno zaradi mene in mojega pomanjkanje časa (Alen, 37, osebni intervju, 2020, 21. julij).

Zanimalo me je tudi, kako so na očeta enostarševske družine gledali njihovi sosedje, ali so jim ponudili kakšno pomoč, ali so jih pomilovali, ali so zaradi tega spremenili odnos do očetov, ko so postali enostarševska družina in kako so to občutili. Pri tem vprašanju sem prav tako zasledila podobne odgovore respondentov. V večini primerov so intervjuvanci dobili občutek, da so jih sosedje zato, ker so pristali v enostarševski družini, začeli pomilovati in jim nudili pretirano pomoč, kar je očete tudi zmotilo. Alen je odgovoril:

Oh ja pomilovanja s strani sosedov ni manjkalo, kar me je tudi motilo, zame je to pomenilo da ne zaupajo vame kot očeta. Prijatelji pa so vedeli, da sem odgovoren in da meni to

⁴ Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

enostarševstvo glede skrbi otroka ne bo predstavljalo težav (Alen, 37, osebni intervju, 2020, 21. julij).

Drugi intervjuvanec je rekel, da je občutil, da se je odnos sosedov zelo spremenil, ko so postali očetovska enostarševska družina; prav tako so to občutili tudi otroci. Dejal je:

Sosedje so nam veliko nosili hrano, večinoma že pripravljane obroke. Ena soseda nam je vsak teden spekla svež domač kruh in nam ga prinesla. Ko sta bila otroka še mlajša sta vsako leto na pustni torek zelo rada hodila po hišah za maškare. Ko smo postali enostarševska družina in ko sta otroka prišla domov iz maškar sta namesto krofov in kakšnega evra domov prinesla polno vrečo hrane, suhega mesa, razne salame, kruha, riža, testenin pa še veliko denarja sta takrat dobila. To se jima je takrat zdelo res malo čudno (Igor, 54, osebni intervju, 2020, 2. avgust).

7.4.2 Izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi

V drugem sklopu vprašanj me je zanimalo, kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi. Spraševala sem, kako je družba gledala na njih, da otroke vzgaja moški in ne ženska, ali so se zato kdaj počutili stigmatizirane, so bili zato kdaj deležni izogibanja oziroma izključevanja ter kako so to občutili. Intervjuvanci so v večini primerov navajali, da se še vedno čutijo stigmatizirane s strani družbe in da nekateri še vedno ne razumejo, kako lahko za otroke skrbi samo oče. Odgovor enega izmed intervjuvancev je bil:

Do te situacije je bilo moč čutiti močen malomeščanski odnos poln primitivizma. Za mnoge ljudi je bilo dejstvo, da sem z otrokom, kot moški, nekaj nerazumljivega. Bil sem stigmatiziran (Matej, 59, osebni intervju, 2020, 12. avgust).

Prav tako so se v večini primerov počutili stigmatizirane tudi ostali intervjuvanci. Alen je rekel:

Če ne štejemo prijatelje in govorimo o okolici, ja seveda sem bil stigmatiziran, saj ljudje enostavno že v samem staršu vidi mene le kot moškega očeta kateri je sposoben izvajati le stike z otrokom, skušam pa jih razumeti saj je ogromno očetov takih ki imajo otroka ene tri ure ga razvajajo in pol vrnejo materi. Jaz pa nisem tak, hočem in želim biti del odgovornosti in vzgoje, ki ti jo nalaga obveznost otroka in v temu uživam (Alen, 37, osebni intervju, 2020, 21. julij).

Medtem ko se je pet intervjuvancev počutilo stigmatizirane, sta bila dva intervjuvanca enakega mnenja, da stigmatizacije nikoli nista občutila. Eden od njiju je dejal, da se zato, ker je oče

enostarševske družine, ni nikoli počutil stigmatiziranega, saj veliko ljudi ni vedelo za njegovo situacijo, sam pa tudi tega ni ravno obešal na veliki zvon.

V nadaljevanju vprašanj me je zanimalo, ali mi očetje lahko zaupajo eno pozitivno in eno negativno izkušnjo, ki so jo po nastanku enostarševske družine doživeli v odnosu s socialnim okoljem, ali so pri tem zaznali kakšen pritisk iz okolja. Pri tem vprašanju so se intervjuvanci izredno poglobili v odgovore in so mi zaupali razne zgodbe, ki so se jim zgodile. Ena izmed negativnih izkušenj je doletela intervjuvanca Alena, ki mi je svojo negativno izkušnjo opisal takole:

Hm slaba izkušnja... jih je bilo kar precej ampak ok izpostavim eno ki mi še danes ne da mira. Je hčerka padla na igrišču (nič tragičnega malo kolena podrsana) in je začela ful jokati jaz pa sem sedel na klopci in jo gledal in vsakič, ko me je hčerka pogledal v joku sem ji zamahnil, da naj pride do mene. Jokala je že 5min in ni več jokala ker je padla, ampak zato ker jo nisem prišel dvignit tako, da je jok prerastel v navadno trmo. Enostavno sem bil v fazi ko sem jo učil, da vsakič ko pade se mora pogumno pobrati. No nato je ena mamica prišla do moje hčerke in jo kar dvignila in me vprašala ali je otrok moj in da bi lahko že enkrat dvignil svojo rit, ali ne vidim, da moj otrok joka, ker je padel. Samo sem ji odvrnil, da naj raje poskrbi za svojega otroka mojega pa naj pusti na miru. In prekinil debato zaradi hčerke (Alen, 37, osebni intervju, 2020, 21. julij).

7.4.3 Usklajevanje dela in družine

Intervjuvance sem v tem sklopu vprašanj spraševala, ali jim je kdaj predstavljalo izziv usklajevati poklicno in zasebno življenje, ko so postali enostarševska družina in kako usklajujejo njihovo službo z delom doma in varstvom. V večini primerov sem dobila podobne odgovore. Štirje intervjuvanci so dejali, da jim usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja ni predstavljalo večjega problema in da so se lahko uskladili. Intervjuvanec, ki je bil oče samohranilec, pravi:

Ne nikoli nisem imel problemov z usklajevanjem poklicnega in zasebnega življenja, saj sem imel zelo dobro službo in fleksibilen delovni čas. Zjutraj so bili otroci do 14h v šoli jaz pa v službi. Ob 14h pa smo vsi skupaj prišli domov, zato nisem potreboval nobenega varstva. Pravzaprav sta bila otroka že dovolj stara, da sta znala tudi že zase poskrbeti (Dejan, 40, osebni intervju, 2020, 25. avgust)⁵.

⁵ Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

Medtem, ko so ostali trije intervjuvanci naleteli na težave pri usklajevanju dela in družine, saj jim je služba predstavljala velik problem in niso bili tako fleksibilni. Eden izmed intervjuvancev, ki ima prav tako polno skrbništvo, ko je imel mlajšo hčerko je dejal:

Usklajevanje, mi je predstavljajo izziv. Časovno si izredno omejen, zato je nadgrajevanje poklicnega življenja z zasebnim zelo težko. Velikokrat sem moral zaradi moje službe po hči priti v vrtec kasneje (Matej, 59, osebni intervju, 2020, 12. avgust).

Prav tako je pri usklajevanju naletel na težave tudi intervjuvanec Denis, ki je rekel:

Na začetku je bilo usklajevanje poklicnega in zasebnega življenja kar izziv, saj delam tudi nočne izmene in hčere nisem mogel pustiti same doma. Pri tem sta mi veliko pomagali sestri, ki sta jo ta čas imeli v varstvu. Mi pa to ne predstavlja več težav, saj je že dovolj stara, da je lahko sama doma (Denis, 47, osebni intervju, 2020, 24. julij)⁶.

V nadaljevanju me je zanimalo, ali so bili intervjuvanci kdaj v dvomih, da kot oče v enostarševski družini sami ne bodo zmogli opraviti nalog, ki so stereotipno vezane ne ženski spol in katere naloge so očetom v enostarševski družini predstavljale največji problem in pri katerih naloga so potrebovali več pomoči (npr. kuhanje, pranje perila, likanje ipd.). Pri tem sem dobila zelo podobne odgovore. Pet intervjuvancev je na začetku imelo res nekaj težav pri opravljanju gospodinjskih opravil, še posebej pri pranju perila in kuhanju, in nekateri očetje so se to morali naučiti. Prav tako sem ugotovila, da so tisti očetje, ki so imeli že starejše otroke, za pomoč zaprosili tudi svoje otroke, ki so jim z veseljem priskočili na pomoč. Igor je rekel:

Da, to sem bil pa res v dvomih, da mi ne bo uspelo. Sploh na začetku, ko je bilo vse na novo. Res, da sem znal kuhati, ampak prati perila pa res nisem znal in vsi tisti programi... še zdaj se spomnim, da mi je bila to prava španska vas. Takrat sem zaprosil bivšo partnerko, če bi mi lahko pomagala vsaj pri pranju perila, da mi razloži vse te programe, pa mi ni želela pomagati, zato sem se moral vse sam naučiti. Na začetku sem vsa gospodinjska opravila opravljal sam, s časoma pa sta mi začela pomagati tudi otroka. Sin se je naučil kuhati in zelo rad kuha, hčerka pa mi je pomagala pri pranju in likanju perila tako, da smo skupaj sodelovali in nam je skupaj uspelo (Igor, 54, osebni intervju, 2020, 2. avgust).

Ostale dva intervjuvanca s tem nista imela težav, saj sta že ko so bili dvostarševska družina veliko pripomogla pri hišnih opravilih in jima zato kuhanje, pospravljanje, likanje ipd. ni predstavljalo nobenih problemov in tudi nista potrebovala nobene pomoči. Denis je dejal:

⁶ Osebni intervju je na voljo pri avtorici.

Nikoli nisem podvomil v svojo sposobnost da kot oče ne bi uspel opraviti dela, katero se od očeta pričakuje. Dejansko likanje, pranje, kuhanje, čiščenje itd. To pač že počnem celo življenje, edina razlika je da bolj zdravo kuham, kar pa danes z internetom ni težko (Denis, 47, osebni intervju, 2020, 24. julij).

7.4.4 Izkušnje očetov s socialnimi storitvami in pomoč države

V zadnjem tematskem sklopu vprašanj me je zanimalo, kakšne so izkušnje očetov s socialnimi storitvami in kakšen je odnos države do enostarševskih družin. Pri tem sklopu so se vprašanja nanašala predvsem na to, ali so se intervjuvanci kdaj znašli v slabem finančnem položaju ali so pri tem zaprosili za finančno pomoč svoje prijatelje, sorodnike oziroma so potrebovali pomoč dobrotelčnih organizacij (npr. Rdeči križ Slovenije). Glede na odgovore sem ugotovila, da je pet oseb od sedmih za finančno pomoč zaprosilo svoje sorodnike ali prijatelje, vendar nikoli niso potrebovali pomoči od dobrotelčnih organizacij. Dva intervjuvancata nikoli nista zaprosila za finančno pomoč. Eden od intervjuvancev je dejal, da nikoli ni zaprosil za finančno pomoč, ker je imel zelo dobro službo in da je imel veliko denarja tudi privarčevanega, zato jim finančno ni nikoli nič manjkalo in da sta bila otroka dobro preskrbljena. Drugi intervjuvanec, ki prav tako ni nikoli zaprosil za pomoč, čeprav jim je bilo v finančnem smislu težko, saj je težko preživljati otroka z eno plačo, je bil preveč preponosen, da bi zaprosil za denar in je raje racionalen s tem, kar je imel. V nadaljevanju me je zanimalo, na kakšen način je država pomagala intervjuvancem, ko so postali enostarševska družina. Nad odgovori nisem bila presenečena in prav tako je vseh sedem intervjuvancev odgovorilo enotno, da jim država ni pomagala v ničemer. Nekateri izmed intervjuvancev so dejali, da jim je pravzaprav država bolj oteževala situacijo, kot pa da bi jim pomagala. Matej je odgovoril:

Država mi ni nikoli nič pomagala. S hčerko so nama vzeli otroški dodatek, ker nisem zahteval preživnine od matere (Matej, 59, osebni intervju, 2020, 12. avgust).

Podobnega mnenja je bil tudi Igor, ki je dejal:

Država mi ni čisto nič pomagala, če gledam realno, bi lahko rekel da mi je prej oteževala situacijo kot pa pomagala ampak dolga zgodba (Igor, 54, osebni intervju, 2020, 2. avgust).

Nato sem še vprašala, ali mi intervjuvanci zaupajo eno pozitivno in eno negativno izkušnjo s socialnimi delavci oziroma socialnimi storitvami, ki so jo kot oče enostarševske družine doživeli. Pri tem vprašanju sem ponovno naletela na dokaj pričakovane odgovore, saj večina intervjuvancev ni imela pozitivnih izkušenj s socialnimi storitvami ali pa se jih ne spomnijo. Le

eden izmed intervjuvancev mi je opisal pozitivno izkušnjo, ki jo je doživel s socialno delavko, ko je bila ta na njegovi strani.

Za konec intervjuja me je zanimalo, kaj bi intervjuvanci svetovali raznim socialnim institucijam, kot so centri za socialno delo, da bi bili pri svojem delu z očetimi enostarševskih družinah uspešnejši. Pri tem sem dobila kar nekaj zelo koristnih odgovorov. Intervjuvanci želijo predvsem, da se odresejo stereotipa, da je oče avtomatsko slabši starš in da v očeh javnosti v 9 od 10 primerov otroke dodelijo materam kljub dejstvu, da bi bil oče bolj primeren skrbnik. Prav tako si želijo, da vse te institucije očetom ponudijo več podpore in pomoči na tem področju. Pridobitev polnega skrbništva nad otrokom kot moški je pravi čudež; ko jih bo bolj skrbelo za korist otrok kot za to, komu skrbništvo dodelijo, bodo upravičili svoje socialno poslanstvo.

Povedati je treba da ni nobene enakopravnosti in da so socialne službe popolnoma na dnu z svojim znanjem in prakso in se skrivajo za kuliso svoje izobrazbe in moči kot institucija, odgovornosti pa nimajo nobene in tudi ne prevzamejo je ne. Za vse so krivi starši in ne oni, ki so tam da bi pomagali. Ko zaključijo delo, vsi pozabijo na vse besede in ostaneš sam. Za očete ni skoraj nič pomoči (Dejan, 40, osebni intervju, 2020, 25. avgust).

7.5 Diskusija

Pri izvedbi intervjujev mi je največji problem predstavljala objektivnost, ki je eden izmed bolj pomembnih elementov znanstvenega raziskovanja. Čeprav tudi sama živim v očetovski enostarševski družini, vseeno menim, da sem dosegla zastavljeni cilj glede kriterija objektivnosti. Vseeno moram poudariti, da sem se v času intervjujev, ki sem jih izvajala, morala boriti s premagovanjem čustev, da me niso preplavila, saj sem velikokrat podoživela svojo vlogo; nekateri intervjuvanci so z menoj delili veliko slabih in težkih izkušenj, ki so jih doživeli.

Pred začetkom izpeljave raziskave sem si zastavila štiri raziskovalna vprašanja, ki so bila vodilo izdelave mojega diplomskega dela. Zanimal me je predvsem položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi. Kakšno podporo in socialno mrežo imajo očetovske enostarševske družine? Kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi (s strani koga in na kakšen način se stereotipi kažejo)? Katere so pozitivne in negativne izkušnje z očetovimi odnosi s socialnim okoljem? Kako očetje v enostarševskih družinah usklajujejo delo in družino? Kakšne so izkušnje očetov s socialnimi storitvami oziroma socialnimi delavci in kakšna je pomoč države? Skozi poglobljene intervjuje s sedmimi intervjuvanci (ne glede na to ali so očetje imeli polno ali deljeno skrbništvo) sem prišla do naslednjih ugotovitev. Položaj očetovskih enostarševskih družin v družbi je še vedno stigmatiziran; prav tako sem ugotovila, da so očetom ob prehodu iz

dvostarševske v enostarševsko družino največ podpore nudili njihovi sorodniki oziroma njihovi starši, stari starši njihovih otrok tako na čustvenem in finančnem področju kot tudi pri varstvu otrok. Intervjuvanci so se največkrat za pomoč obrnili na svojo družino; nekateri so se sami soočali s svojo situacijo. V prvem sklopu vprašanj je bila zabeležena tudi velika opora njihovih otrok. Prav tako na podlagi mojih ugotovitev trdim, da se je očetom, ko so postali enostarševska družina, zmanjšala njihova socialna mreža oziroma je ta postala šibka. Veliko jih je zaradi nastale situacije izgubilo stik s svojimi prijatelji ali pa niso imeli več dovolj časa za druženje s prijatelji, saj jim je otrok postal prioriteta in s tem tudi njegov preživeti prosti čas z njim. Kljub šibki socialni mreži in izgubljenim stikom s prijatelji se je poglobila oziroma otrdila vez med otrokom in očetom in ostalimi družinskimi člani.

Pri drugem raziskovalnem vprašanju, kakšne so izkušnje očetov s stereotipnimi odzivi, sem ugotovila, da so kljub vse večji sprejetosti enostarševskih družin intervjuvanci še vedno zaznali veliko pomilovanja v socialnem okolju predvsem s strani sosedov in znancev, kar jih je tudi zmotilo, saj s tem okolje odraža, da so manjvredni in da niso sami sposobni skrbeti za otroka, zato se tudi očetje ne čutijo sprejete. S tem so očetje v enostarševskih družina še vedno naleteli na različne stereotipe ne glede na to, da smo v letu 2020, ko bi v tem času že lahko opustili tradicionalno delitev dela, ki se še vedno deli na moška in ženska opravila. Pri tem enostarševske družine še vedno odpirajo vprašanja o vlogi ženske in moškega in o vlogi matere in očeta. Očetje so stereotipne odzive doživljali kot preveliko približevanje ljudi in izražanje zanimanja za njihovo družinsko situacijo, ki je predpostavljala, da oče ni sposoben skrbeti sam za svojega otroka.

Pri tretjem raziskovalnem vprašanju, ki se je nanašalo na usklajevanje zasebnega in poklicnega življenja, lahko na podlagi odgovorov, ki sem jih pridobila, sklepam, da očetom v enostarševski družini usklajevanje službe in družine ne predstavlja večjih težav in da jim zaradi zaposlitve, ki jo imajo, ne primanjkuje časa za otroka. Le nekateri očetje, ki so imeli polno skrbništvo nad otrokom, so naleteli na težavo predvsem pri urejanju varstva za otroke, saj je bila vsa ta skrb le na enem od staršev. Prav tako so se očetje v enostarševskih družinah dobro znašli pri opravljanju nalog, ki so stereotipno vezane na ženski spol. Čeprav so na začetku pri opravljanju gospodinjstvih opravil naleteli na težave, so se kmalu naučili. Prav tako lahko sklepam, da se očetje pri prevzemu skrbi za otroka dobro znajdejo.

Pri zadnjem raziskovalnem vprašanju me je zanimalo, kakšne so izkušnje očetov s socialnimi storitvami in kakšna je pomoč države. Pri tem sem naletela na odgovore, ki so bili v negativni

smeri, saj so očetje z menoj delili precej negativnih izkušenj, ki so jih doživeli v odnosu s socialnimi storitvami oziroma s socialnimi delavci, kar se kaže predvsem v pomanjkanju razumevanja očeta, saj je s strani socialnih delavcev še vedno prisotno mišljenje, da otrok pripada materi. Prav tako sem med intervjuvanci zaznala brezbrizen odnos države do očetov v enostarševskih družinah. Glede na odgovore, ki sem jih prejela, lahko trdim, da država še vedno premalo postori za enostarševske družine in bi jim morala posvetiti več pozornosti, saj sem pri intervjuvancih naletela na same negativne odgovore, da jim država ni nič nudila, pa še pri tistih očetih, ki bi morali kaj dobiti, se je na koncu zapletlo. Namesto da bi jim pomagala, država njihov položaj le še bolj otežuje.

8 ZAKLJUČEK

Enostarševske družine so hitro rastoča oblika družine v Sloveniji. So realnost današnjega časa in samo ena izmed oblik družinskega življenja in načina življenja. Cilj diplomske naloge je bil opredelitev enostarševskih družin, predstaviti odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin, socialnoekonomski položaj tovrstnih oblik družin, s kakšnimi izzivi se očetje enostarševskih družin srečujejo pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja. Očetje enostarševskih družin se vsakodnevno srečujejo z različnimi izzivi, saj so enostarševske družine še vedno oblike družin, ki so izpostavljanje ekonomski ogroženosti in imajo šibka socialna omrežja. Ravno zaradi tega našo pomoč potrebujejo še toliko bolj. Med očeti v enostarševski družini je še vedno prisotno nezadovoljstvo glede socialnih storitev, saj te na svojem področju za njih naredijo bore malo oziroma nič. Pri tem se ne morejo obrniti niti na pomoč države, saj jim tudi država ne namenja zadostne pomoči, kar so pokazale tudi raziskave sodelujočih v mojih intervjujih. Slovenija bi se v prvem koraku morala odločiti za boljšo družinsko socialno politiko, ki bi pozornost namenjala vsem družinskim oblikam. Zakonodaja bi se morala osredotočiti na otroka in na njegovo korist; v teoriji je to že mogoče, ampak v praksi se pa sodni postopki ob razvezah zakonskih zvezah zavlečejo in so vedno bolj dolgotrajni; boj za skrbništvo se včasih zavleče tudi v nedogled; pri tem trpijo otroci. Kljub temu, da je vse več žensk vključeno na trg delovne sile in naj bi očetje prevzemali tudi večji delež v skrbi za otroka lahko trdim, da je sodoben fenomen novega in aktivnega očetovstva še vedno premalo raziskan, zato je potrebno vanj usmeriti več pozornosti, saj pomembno vpliva na dožemanje družine, enostarševske družine in vloge očetov. Očetje v enostarševskih družinah si zaslužijo, da jih slišimo. Bolj, ko se bo o očetovskih enostarševskih družinah govorilo, analiziralo in pisalo, o takih očeti, ki sami vzgajajo otroke in to delajo tudi zelo dobro in so sposobni za samostojno vzgojo otrok, manj bo prisotne stigme, ki je še vedno zasidrana nekje med družbo in ki megli resnično predstavo o družinah.

Meje med materinstvom in očetovstvom so še vedno prisotne, saj se vloga matere še vedno postavlja na prvo mesto kljub temu, da oba starša izvajata primarno skrb za otroka. Ni pomemben spol starša, niti oblika družine; pomembna je predvsem njena vsebina oziroma funkcija. Očetje enostarševskih družin ne zahtevajo veliko; želijo le, da se jih začne bolj upoštevati; želijo omogočiti karseda boljše življenje svojim otrokom. Očetje v enostarševskih

družinah se po razvezi zavzemajo za pravico otrok in si želijo predvsem uravnoveženih stikov z obema staršema, ki predstavlja najboljšo korist za otroka.

Pri tem se moramo zavedati, da tudi očetje potrebujejo pomoč predvsem na čustveni ravni, saj se ob vsem tem znajdejo v valu preobremenjenosti. Včasih se ne zavedamo, da veliko več kot denarna pomoč pomeni lepa beseda in podpora. Saj veste lepa beseda lepo mesto najde. Moja rdeča nit skozi celotno diplomsko nalogo je bila preučiti, kakšen je odnos družbe do očetovskih enostarševskih družin. Menim, da bi bilo potrebno vse te stereotipe, ki so še vedno prisotni glede očetovskih enostarševskih družin zavreči in opustiti ter začeti razmišljati drugače. Oče, ki sam skrbi za otroke, jih je prav tako zmožen vzgajati. Očetje enostarševskih družin se soočajo s predpostavkami o pričakovanih vlogah očetov; ti očetje trdijo, da so enakovredni starši in da je skupno skrbništvo pravično do staršev in otrok. Očetje enostarševskih družin kljub temu, da se še vedno znajdejo na neenakovreden položaj menim, da so na dobri poti za zasedanje enakovrednega položaja, vse več je ustavljenih društev, ki se zavzemajo za take očete in jim nudijo pomoč tako, s tem pridobijo tudi podporo očetov, ki so se znašli v podobni situaciji, ki jih razumejo in tako dobijo občutek, da niso sami in se tudi lažje s tem soočajo. Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti, da so jim v veliko pomoč tudi njihovi ožji družinski člani in otroci, ki jim nudijo oporo in brezpogojno ljubezen, ki očete v še tako hudi situaciji okrepi in ponovno dvigne na noge.

9 VIRI

1. Ambrožič, L. (2018). *Izzivi očetov v enostarševskih družinah*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
2. Atwood, J.D., Genovese, F. (2006). *Therapy with single parents: a social constructionist approach*. New York: Haworth press.
3. Burghes, L. (1993). *One-parent families: policy options for the 1990s*. York: Joseph Rowntree Foundation
4. Davies, M. in Rose B. (2000). *The Blackwell encyclopaedia of social work*. Oxford: Blackwell Publishers Inc.
5. Davis, R.F., Borns, N.F. (1999). *Solo dad survival guide: raising your kids on your own*. Chicago, IL: Contemporary Books.
6. Feathersone, B. (2009). *Contemporary fathering: theory, policy and practice*. Bristol: Policy Press.
7. Golombok, S. (2000). *Parenting: What really count?* London and New York: Routledge.
8. Greif, G.L. (1985): Family Relations. *Children and Housework in the Single Father Family*
Author(s): Zv. 34, Št. 3 (Jul., 1985). 353–357. National Council on Family Relations.
9. Hood, J.C. (1993). *Men, Work, and Family*. Newbury Park London New Delhi: Sage Publications Inc.
10. Kobolt A., Gomezel, A., Martinšek, J., Arnuš, T., Pergar, N., Steničnik, P. in Sternad, M. (2012). Socialna pedagogika družina št. 4. *Revija socialna pedagogika*. Ljubljana: Združenje za socialno pedagogiko.
11. Lilley, M. (1996). *Successful single parenting: how to combine bringing up children with your other life goals*. United Kingdom: How to books.
12. Mesec, B. (1998). *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

13. Mirovni inštitut. (2020). *Sporočilo za javnost: Očka v akciji*. Inštitut za sodobne družbene in politične študije. Dostopno prek <https://www.mirovni-institut.si/sporocilo-za-javnost-ocka-v-akciji/>
14. Narat, T., Stropnik, N., Nagode, M., Dremelj, P., Boškić, R., Kovač N., in Kobal Tomc, B. (2011). *Revščina in socialna izključenost enostarševskih družin*. Inštitut Republike Slovenije za socialno varnost (zaključno poročilo). Ljubljana: MDDSZ, Direktorat za družino.
15. Potokar Š. in Poglajen, V. (2017). *Položaj enostarševskih družin glede na spol starša*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
16. Pravno informacijski sistem [PIS]. Resolucija o družinski politiki 2018–2028. *Vsem družinam prijazna družba* (ReDP18–28). Dostopno prek <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO118>
17. Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., in Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Založba Annales.
18. Rener, T., Humer, Ž., Žakelj, T., Vezovnik, A. in Švab, A. (2008). *Novo očetovstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV
19. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2011). *Registrski popis 2011*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/popis2011/>
20. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2018). *Vsaka peta dvostarševska družina je zunajzakonska skupnost*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7725>
21. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2019). *Stopnja tveganja revščine v 2018 glede na 2017 nespremenjena (13,3 %), prag tveganja revščine višji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8175>
22. Statistični urad Republike Slovenije [SURs]. (2020). *Družine po tipu družine, občine, Slovenija, večletno* [Podatkovni portal SI-STAT]. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek https://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/10_Dem_soc/10_Dem_soc_05_prebivalstvo_1_8_Druzine_15_05F70_druzine_OBC/05F7010S.px/table/tableViewLayout2/
23. Švab, A. (2001). *DRUŽINA: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

24. Švab, A. (2003). Skrb med delom in družino. Koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki. *Teorija in praksa*, 40 (6), 1112-1126.
25. Švab, A. (2006). Družinske spremembe. V: Rener, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). *Družine in družinsko življenje v Sloveniji*. Koper: Annales
26. Švab, A. (2008). Novo očetovstvo v kontekstu družinskih sprememb. V Rener, T., Humer, Ž., Žakelj, T., Vezovnik, A. in Švab, A. (ur.). *Novo očetovstvo v Sloveniji* (str. 33-71). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. Zaplotnik, M. (2020). *Odtujeni otroci in očetje*. Za starše. Dostopno prek <https://zastarse.si/otroci/odtujeni-otroci-in-očetje/>
28. Zavrl, N. (1999). *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče.
29. Žakelj, T. (2007). *Starševske vloge v razvezanih postopkih*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
30. Žakelj, T. (2008). Sodniški diskurzi o očetovstvu in očetovanju ob razvezah in razpadih zunajzakonskih skupnosti. V Rener, T., Humer, Ž., Žakelj, T., Vezovnik, A. in Švab, A. (ur.). *Novo očetovstvo v Sloveniji* (str. 168-194). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. Žmuc – Tomori, M. (1989). *Klic po očetu*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
32. Walsh, F. (2012). Family resilience: strengths forged through adversity; V Walsh, F., *Normal family processes: growing diversity and complexity*. (4th ed.). New York: The Guilford Press (399-427).
33. Walters, J. (2011). *Working with fathers: from knowledge to therapeutic practice*. New York: Palgrave Macmillan

PRILOGE

Priloga A: Načrt intervjuja

1. Za začetek bi vas prosila, da mi poveste nekaj splošnih stvari o sebi, in sicer: vašo starost, izobrazbo, kakšen je vaš zaposlitveni status oziroma poklic, ki ga opravljate, kraj bivanja oziroma od kod prihajate (večje mesto, manjše mesto, predmestje, podeželje/vas) in kakšen je vaš trenutni zakonski stan?
2. Zanima me na podlagi česa ste postali enostarševska družina oziroma oče enostarševske družine, je bil razlog ločitev, odhod drugega starša, smrt drugega starša ali drugo?
3. Koliko ste bili vi stari v času nastanka enostarševske družine? In koliko je bil star vaš otrok, ko se je to zgodilo? Koliko otrok imate in kakšna je trenutna njihova starost?

POLOŽAJ ENOSTARŠEVSKIH DRUŽIN V DRUŽBI, PODPORA IN SOCIALNA MREŽA

4. Kdo vam je (bil) v težkih trenutkih, ko ste postali enostarševska družina najbolj v oporo in na kakšen način ali je bilo to z nasvetom, čustveno podporo, praktično pomočjo? Kako ste se vi kot oče soočali s tem? Ali ste imeli kašne psihične posledice?
5. Kako so vaši otroci sprejeli, da ste postali enostarševska družina? Jim je bilo težko, so se zaprli vase ali so to situacijo dobro sprejeli?
6. Ste se z otroci glede vaše situacije, da ste postali enostarševska družina o tem kaj pogovarjali? Ali ste imeli strokovno pomoč (psihologi)?
7. Ali so vam bili vaši otroci v oporo? Na kakšen način?
8. Ali za vse poskrbite sami, imate mogoče na voljo kakšno pomoč, da vam pri tem pomaga na primer čistilko ali varuško?
9. Ali od sorodnikov in prijateljev prejimate kakršnokoli obliko pomoči, naj bo to finančno ali pri varstvu otrok? Za koga bi lahko rekli, da vam nudi več podpore, so to vaši sorodniki ali prijatelji?

10. Kako pa je bilo z vašo socialno mrežo ko ste postali enostarševska družina? Ste zaradi vaše situacije, ki se vam je zgodila izgubili veliko prijateljev? So določeni ljudje zaradi tega, ker ste pristali v tej situaciji z vami prekinili stike?
11. Ali menite, da imate na splošno dovolj časa za druženje s prijatelji?
12. Ali se mogoče spomnite odziva okolice (prijateljev, sorodnikov, vaših sosedov), ko so izvedeli za vašo situacijo, da ste postali enostarševska družina?
13. Kako so na vas kot očeta enostarševske družine gledali vaši sosedge, so vam ponudili kakšno pomoč? Mislite, da so vas pomilovali? So spremenili odnos do vas, ko ste postali enostarševska družina?
14. Ste se pridružili kakšnemu društvu, ki nudi pomoč očetom enostarševske družine? Ali ste navezali stike še s kakšnimi očeti, ki so se znašli v podobni situaciji kot vi?

IZKUŠNJE OČETOV S STEREOTIPNIMI ODZIVI

15. Kako je družba gledala na vas, da otroke vzgaja moški in ne ženska? Ste se zaradi tega počutili stigmatizirani? Ste bili s strani okolice kdaj deležni izogibanja, izključevanja? Kako ste to občutili?
16. Mi prosim zaupate vašo eno pozitivno in eno negativno izkušnjo, ki ste jo po nastanku enostarševske družine doživeli v odnosu s socialnim okoljem? Ste zaznali kakšen pritisk iz okolja?
17. Ali ste dobili kdaj občutek, da vam ljudje prekomerno dajejo nasvete in ponujajo praktično pomoč? Ali, da so do vas preveč sočutni, ker ste oče v enostarševski družini? Ali je bila vaša pomoč kdaj tudi spregledana oziroma preslišana?
18. Zanima me ali vas je osebno kdaj zmotilo, da so se vam nekateri ljudje preveč približali in izrazili preveliko zanimanje do vaše situacije, ki se vam je zgodila?

USKLAJEVANJE DELA IN DRUŽINE

19. Zanima me ali vam je kdaj predstavljalo izziv usklajevati poklicno in zasebno življenje, ko ste postali enostarševska družina? Kako usklajujete vašo službo z delom doma in varstvom?

20. Ali ste bili kdaj v dvomih, da kot oče sami ne boste zmogli opraviti naloge, ki so stereotipno vezane na ženski spol (npr. kuhanje, pospravljanje, pranje perila itd.)? Katere naloge pa so vam predstavljale največji problem in pri katerih nalogah ste potrebovali pomoč (npr. ste se morali naučiti kuhati, prati perilo, likati itd.)?
21. Ali imate v službi kakšne privilegije, ker ste starš samohranilec, ste mogoče zaradi tega lažje dobili dopust ali kaj podobno?
22. Ali mi lahko prosim zaupate kako poteka vaš tipični delovni dan? Koliko vam ostane prostega časa in kako ga preživljate? Ali se sami ukvarjate tudi s kakšno dejavnostjo, ki vas sprošča kot so npr. razni športi, hobiji, meditacija, masaža itd.?

IZKUŠJE OČETOV S SOCIALNIMI STORITVAMI, POMOČ DRŽAVE

23. Ali vam je bilo finančno kdaj težko odkar ste postali enostarševska družina? Ali ste za finančno pomoč kdaj zaprosili svoje prijatelje, sorodnike oziroma ste potrebovali finančno pomoč dobrotelnih organizacij (npr. Rdeči Križ Slovenije)?
24. Na kakšen način vam je država kaj pomagala, ko ste postali enostarševska družina, ali vam sploh je? Kako je v vašem primeru vloga države prispevala svojo socialno politiko?
25. Ali je socialna služba kdaj prihajala k vam na dom, da so preverjali kako vam gre? So vam ponudili kakšno pomoč?
26. Ali vaši otroci redno prejemajo oziroma so prejeli preživnino? Ali ste naleteli pri prejemanju preživnine na kakšne težave?
27. Prosim vas, če mi lahko zaupate eno vašo pozitivno in eno negativno izkušnjo s socialnimi delavci oziroma socialnimi storitvami, ki ste jo kot oče enostarševske družine doživeli.
28. Za konec intervjuja pa me zanima kaj bi vi kot oče enostarševske družine svetovali raznim socialnim storitvam kot so centri za socialno delo, raznim društvom, ki so vam namenjeni, centrom za pomoč, da bi bili pri svojem delu z očetmi, ki so pridobili polno skrbništvo nad otroki, uspešnejši?